

IRODALOMTÖRTÉNET.

A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI

PINTÉR JENŐ.

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM.

KIADJA A MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRSASÁG.
BUDAPEST, 1932.

TARTALOM.

TANULMÁNYOK. — KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

	Oldal
Brisits Frigyes; Vörösmarty és Kazinczy	65
Kristóf György; A kótyavetyére került Petőfi	78
Szigetvári Iván; Vadnai Károly százados ünnepe	81

BÍRÁLATOK.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület emlékkönyve. — Biczó Ferenc: Kazinczy Ferencné levelei. — Császár Ernő: Papp Ferenc nyugalomban. — Csáthy Gyula: Az olasz pásztorköltészet. — Fábrián Gyula: Faludi útra kél. — Fürst Iona: Dóczi Lajos mint német író. — Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok. — György Lajos: Kónyi János Democritusa. — Kovács Gyula: A százéves Bélteky-ház. — Kozma Antal: Fénelon Télémaquejének egy XVIII. századi magyar verses feldolgozása. — Kristóf György: Kritikai szempontok az erdélyi irodalmi életben. — Emlékezések Rosty Kálmánról. — Lőrincz Jenő: A XX. század magyar lírikusainak fő problémái. — Magyar Irodalmi Ritkaságok. — Rajka László: Jókai Kalandora. — Timár Kálmán: Rosty Kálmán. — Valent István: Verseghy Ferenc hamvainak hazaszállítása. — Zlinszky Aladár: Bánóczi József emlékezete 82

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Folyóiratok	86
---------------------	----

FIGYELŐ.

Elhunytak. — Új könyvek. — Társasági ügyek.	92
---	----

A folyóirat évenként négy füzetben jelenik meg.

TANULMÁNY.

Vörösmarty és Kazinczy.

Ó és új magyar.

(Folytatás)

Írta: BRISITS FRIGYES.

A deákosok történeti eredése még ma sem tisztázott kérdés. Összetett jelenségről lévén szó, mindenesetre figyelembe kell vennünk azokat a felfogásokat, amelyek mind rávilágítottak a deákosokat meghozó útvonal egy-egy részletére: a lappangó humanista hagyományra,³⁹ Klopstockra, Denisre, a korabeli osztrák barokk költészetre.⁴⁰ Végző elemzésben azonban alighanem Négyesy Lászlónak⁴¹ és Császár Elemérnek⁴² van igaza, akik — nagy általánosságban — a deákosok költői munkásságának ihlető megindítóit a jezsuita költők példáiban látják. Baróti Szabó Dávid és Rajnis József költészete valóban nálunk tovább sarjadt s magyarrá lett jezsuita poézis, amely az egyetemes latin jezsuita anyaköltészetből kilépve, folytatásában a lehanyagolt „magyar latinítás”-sal szemben, a műveltebb magyar deákoságnak lett képviselője. Baróti Szabó és Rajnis utalásai elárulják, hogy nagyon jól ismerték az egyetemes, s nemcsak a bécsi ágazatú jezsuita költészetet. Ennek tipikus műfajai: eklógák, pásztorjátékok, idillek ismétlődnek nálunk is. Feltűnő azonban, hogy költeményeikben kevés a vallásostárgyú élmény. A jezsuita

³⁹ Váczy János: A magyar classica i skola triasza. Egyet. Phil. Közl., 1886. 277. l.

⁴⁰ Kazinczy: A Magyar Verselésnek Négy Nemeiről. Erdélyi Múzeum, 1814. II. 126. l. — Toldy Ferenc: Irodalmi arcképek és szakaszok. Budapest, 1873. 350—51. l. — Csaplár Benedek: Révai Miklós élete. 1881. III. 46. l. — Farkas Gyula: A magyar romantika. Budapest, 1930. 222—23. l.

⁴¹ A mértékes magyar verselés története. Budapest, 1892. 65. l.

⁴² Deákos Költők. Budapest, 1914. 9. l.

költészetnek pedig uralkodó műfajai: *eclogae sacrae*, *idyllia sacra*, *epigrammata sacra*. Egyben azonban megegyeznek velük: a magasztaló alkalmi ódákból s a hazafias, hősi eszményérzések kultuszában. A XVIII. századi latin-jezsuita költészet már nemzeti jegyű.⁴³ Legkiválóbb képviselőjének: Jacobus Baldenak pl. ilyen ihletkörű versei vannak: *Felix status Veteris Germaniae*. — *Prava et perfunctoria Germanicae Iuventutis educatio*. — *Exteri mores in Germaniam illati*. — *Disciplina militaris nostro aevo profligata*. — *Ad Germanos*.⁴⁴ — Csupa rokon motívum a mienkéivel! Baróti Szabónak és Rajnitsnak tehát rendi örökségként adva volt költészetük mintája. Az ő munkájuk csak az volt, hogy az alkalmi ódaköltészet kapott formáit kitöltseék indítékaiban s tartalomban teljesen magyar vonatkozásokkal s a hősi eszményérzéseket magyar ideálokról fogantatosítsák. Így szakad el költészetük a családfától s így lesz a deák magyarság magyar deáksággá. Csak a stíluson végigfodrosodó barokk-ékités,⁴⁵ a tájelemekbe beleszövődő rokokó-émlékek, a humanista költészet tudós felszerelésének retorikája árulják el eredésük hovávalóságát. Egyébként ez a költészet is „mint az egyetemes jezsuita költészet is, elsősorban iskolás, tudós költészet, melyben az alakító és értékelő elv a tudás értelmi mértéke. De viszont a magyar deákságú költészet érzelemelemeiben ringott az új magyarság érzelemanyaga. Ennek már nem „enyelgő materia“, nem is „voluptuozus hangzat“-ok kellettek. Ez az érzelemanyag megnagyult, idealizálódott és cselekvésre képessé férfiasodott a hősi versformákban, amelyek lebegésében még visszhangott a tőlük meghordozott antik történetek s eszmények emlékezete. De e formák szépsége már csak az a szolgálat volt, amellyel a ritmus-émlékek asszociációit beleolvasztották annak az új hangnak a pompájába, amely új érzések mélységéből színesedett fel, s amely lassanként szétoldotta, végre pedig eltüntette a formákat is. E folyamathoz természetesen más irányú ihlet és képzelet is kellett. A fejlődésnek azonban nagy utat kellett megtennie addig, hogy megjöhessen az, aki e munkát majd teljességhez juttatja.

⁴³ Nagl—Zeidler: *Deutscherösterreichische Literaturgeschichte*. Wien, 1899. 665. lap.

⁴⁴ Jacobi Balde: *Opera Poetica Omnia*. Monachij, 1729.

⁴⁵ Horváth János: *Barokk ízlés irodalmunkban*. Napkelet. 1924. IX. sz.

Miben volt új a deákos költészet? Először abban, hogy új mértéket hozott. A klasszikus verselés magyar történeti képviselői e költészet művelői előtt ismeretlenek voltak. A korabeli magyar latinság állandóan felpanaszolt hanyatlása sem szolgálhatott nekik tápláló példával.⁴⁶ A latin nyelv egyoldalú osztályműveltséget jelentő uralma amúgy is omladozóban volt. A Bessenyeiekkal meginduló új nyelvezményiség hatása alatt szétesőben volt a latin nyelvideál, amely eddig a tudós deákos népet elszakította a „deáktalan köznép“-től. Ilyen milióban mi mást jelenhetett az új verselés, a magyar szavak deák rendbe való szedése, mint szakítást azzal a költői formával, amely nem ezen az óklasszikai deákosságon alapult: a rimes magyar verseléssel. Ennek pedig klasszikusa most is Gyöngyösi volt. Az egész deákos költészet jórészt ezen a formai ellentétben kap értelmet. Rájniss József A Magyar Helikonra Vezető Kalauz Elől Járó Beszédében nyíltan kifejti, kikkel szemben indít új irányt: „Tudjátok, hogy nem minden jó, a mi régi, nem minden rossz az, a mi szokatlan. Örömmel vallom, szóval és írással hirdetem, hogy Gyöngyösi István, Faludi Ferentz, és sok más Ritmisták egyszersmind nagy Poéták; tsak azt vitatom, hogy nem kisebbek, sőt talám nagyobbak volnának, ha lemondottak volna ama törvényről:

Egy rend végének más rendnek vége feleljen“.

Rájniss költői pályája azzal is kezdődik, hogy Gyöngyösi István Palinódiáját „alagyás versekbe“ foglalja. Baróti Szabó A komáromi földindulásról írt költeményébe Gyöngyösi Kemény Jánosának cyklops-jelenetét fűzi bele klasszikus formában. A Salamon király László királyhoz című heroidjában Gyöngyösi-emlék található klasszicizáló átalakítással.⁴⁷ Igazában talán nem is annyira ellentétről, mint inkább felfrissítésről volt itt szó.

⁴⁶ A folyóiratok tele vannak a magyarországi latin nyelv romlottságának s hiábavalóságának kemény vádjával: „Hány százan beszélnek Deakul Magyar Országban, a kik soha talán Tacitust, Horatiust, Juvenalist, Persiust, Liviust kezekbe se vették. — Anglusok és Frantziák, amikor valamely rossz és konyhai Deákságot említene, azt egy szóval Magyar Deákságnak szokták nevezni.“ Mindenes Gyűjtemény. 1791. V. 18–36. l. — „Elgyötörnek rossz Gramatikákkal, el a Poeticum, Rhetoricum compendiumokkal, mellyeket a legízletlenebb századokban foldoztak össze a Leoninus versek Papjai.“ Erdélyi Múzeum. 1817. VIII. 191. l. — „Ha feltámadnának Róma fiai s hallanák, némmely betűket miképen ejtünk ma ki, sok szóknak melly idegen s idétlen értelmet adunk, . . . bizonyosan kikacagnának.“ Felső-Magyarországi Minerva. 1825. IV. 495. l. — V. ő. még Szacsavay Sándor szatiráját. Figyelő. 1881. 340–42. l.

⁴⁷ Oláh Béla: Baróti Szabó Dávid. Figyelő. 1883. 110–111. l.

Hiszen igaz, hogy a versalakiség felfogása szempontjából szembenállottak egymással a deákosok és Gyöngyösi, de viszont ugyancsak ebben az időben őt is úgy nézték, hogy: „Gyöngyösi a Régieket kívánta, tudta követni. Soha senki a magyar poeták közül a régieket nem igyekezte s tudta úgy követni, mint Gyöngyösi; soha egy oly históriában is nem követte annak írója olyan szorosan a régi Mythológiát, mint az a Daedalus Templomának írója... nagy poéta lett az Ovidius imitációja által.“⁴⁸ Benne az élő nyelvgeniuszt látják, akinek nincs követője:

Ah meg holt anya nyelv! Féniksz ként tűzzel el égett,
S tsak nem hűlve talált Gyöngyösi hamva porát!

sóhajt fel emlékéhez Horvát Ádám. Az ellentét, az újság kívánsága ott pattant ki, amikor a magyar nyelvnek új képesítésére, nemzeti, politikai eszmék kifejezésének izgató erejére volt szükség. A deákosok formai újsága itt ment át művelődési jelentőségbe. Itt Gyöngyösi már meghaladott lett. Formái, pályájának nyelvművelő értékei tovább éltek és hatottak, de nyelverőin egy százéves mult pihent, melynek távlata alatt költői világa megállott, elavult, nyelvének dekoratív szépségei meghervadtak, kiéltek is lettek, úgy, hogy azt az új feladatot, amely a magyarság lelki világának fordulata is volt, nem bírták el. Ez a munka Révai Miklósrá hárult. Benne bíznak, hogy ezt a „durva, szegény, darabos, tudománra kietlen“ magyar nyelvet fölemeli oda, ahová Bessenyei álmodta, s ahová intézményesen vele együtt ő is akarta vinni. Ő lesz igazában az új magyar, aki költő, de jobb, mint Rájnis; philologus, de megnyugtatóbban tud magyarul, mint Baróti Szabó; ápolja s neveli a magyar nyelvet, de tovább viszi és időszerűbbé teszi, mint Gyöngyösi; tudósa a klasszikus világnak, de megnyitja egyirányú, elzárt kapuit s a tudatára ébredt s magát beszéltetni kívánó magyar szón szárnyaló nemzeti közműveltség fuvallatát engedi be rajta. Ezért nem győzi a hozzá csatlakozó kör magasztalni ezt az új magyarságát:

Te az ó szokásnak határt építettél,
Hathatósab szárnyakkal felylyebb emelkedtél;
Ki új áldozatot Apollónak tettél,
Muzsák oltáriról új koszorút vettél.

Révai valóban dolgozott is, hogy mint új Orfeus a magyar művelődése „Euriditzie“-jét kivezesse az élet napvilágára. Azon-

⁴⁸ Kovásznay Sándor levele Ráday Gedeonhoz. 1790. Figyelő. 1876. 370. 372. lap.

ban nem sok idő kellett hozzá, hogy ráeszméljen arra: egyetemes magyar nyelvkultúrát csak deákos stilizálással teremteni nem lehet. Láta, hogy a magyarság a műveltségváltás nagy időfordulójához jutott, s ehhez a deákosságot részint szűknek s kizárólagosnak, részint pedig kifejezése-multnak tartotta. Már a Baróti Szabóval lefolyt vitájában, amely a körülforgott: Az én vádolásom vagy feddése sommája tsak az egyedül: hogy Szabó Dávid verseibenn rontja a Magyarságot, annak természetes rendi ellen helyheztetvén szavait⁴⁹ látszott, hogy magyarság rovására nem hajlandó a klasszikai iránynak föltétlen engedményt adni. Az eltávolodás 1787-ben kezd kialakulni benne, amikor Bécsben megismerkedik Denis-szel.⁵⁰ 1787-ben kiadott Elegyes verseiben már nemcsak „hosszú s rövid hangzásra ugró versek” formáival dolgozik, hanem új érzelemanyag áramlik be lírájába, amely idegen volt a magyar klasszikai költészetben. Ő azonban éppen ennek az új érzésfajnak a birtokában: „Fonnyadó őszi virágzatnak nézte annak (t. i. a klasszikai lírának) lankadt erejű termésit.”⁵¹ Így bomlik fel Révaiban a deákosság stílus-egysége s így hangolódik át arra az érzésterületre, amely lassan uralkodóvá vált az új magyarság azon részében, amely Kazinczy után indult. A deákossággal azonban Révai nem tudott végképen szakítani. Osztott, szinte kettős költői lélekkel él tovább, deákos műveltsége hagyományainak s „a német s frantzia énekesek enyelgésé”-nek ihletései között. Anakreontikonjai jól mutatják ezt a kétféle hajlását.⁵² Hogy azonban a kor-szellem behatása alatt is mennyire meghaladottnak tekintette a deákosságot, amelyhez a Latiná-ban újra visszatért, kitűnik onnan, hogy e kötetét nem akarta könyvpiacra adni, mert attól félt, hogy a nemzeti szellem ébredése idején — 1792-ben járunk! — a magyarságtól való elpártolás vádja alá esik.⁵³

Révai nemcsak költői gyakorlatában — ez végső elemzésben alkalmazkodás is lehetett volna nála —, hanem elvi fel-fogásában és literatori működésben is eltávolodott a deákosságtól s az egyetemes magyar műveltségéért küzdő új magyart dolgozta ki magában. Révainak ezt az elvi kilépését kitűnően szemlélteti a felállítandó tudós társaság tagjairól készített mel-

⁴⁹ Csaplár B.: I. m. II. 396. l.

⁵⁰ U. a. I. 325. l.

⁵¹ Csaplár B.: I. m. II. 257. l.

⁵² Csaplár B.: Révai Anakreontikonjai. Figyelő. 1886. 130., 150. l.

⁵³ U. a.: Révai latin verseinek kiadása. Figyelő. 1886. 129. l.

tatása. A tervezett társaságba mindenkit felvesz, bármilyen elvet kövessen is. S hogy milyen érzéke volt más új irányokkal szemben is, mutatja Báróczi Sándorról adott méltatása: *Hic primam quasi facem praetulit elegantiori illi sensui, qui posteriore hoc tempore tota fere Hungaria coepit quam dulcissime propagari.*⁵⁴ Ebben az értékelésben Révai már nemcsak áttöri a deákosság kizárólagosságát, hanem fölismeri az irodalmat, mint közösen összefoglaló művelődési fogalmat, mely mint eszmény mindenki fölött áll. Ugyancsak ezt az új vonását világítja meg benne az a törekvése is, amellyel a különböző stílusfajú, régi magyar írókat Benitzkit, Gyöngyösit és Faludit ki akarja adni. Gyűjteményes kiadásával az volt a célja, hogy mint mondja: „... az egész Hazát mozdulóba hozzam“. Révai ezáltal irodalmat akar teremteni, hogy a műveltség magyarságának egymásra utalt egységében összeforrassza az országot. Ennek hiányát panaszolja fel egyik levelében: „Köz nyavalya az még rajtunk, hogy egyéb idegen nyelvekbenn úzvén a tudományokat, és mint egy elmerülvén benne, bármi nagyra is terjeszkedjünk is egyéb iránt: itt még sem vesszük anynyira észre, hogy kiki s mi nagy Tudós Férfiak anyanyelvükön mit irogatnak nálunk.“⁵⁵ Ez a felfogás már nem a deákosság osztályműveltségének hagyományöröksége, hanem új program. Ennek fényénél lép be az irodalomba, majdnem ugyanezen időtájt a másik, a szerencsésebb agitátor: Kazinczy. A legszebb s legtalálóbbs jellemzést valóban Révai maga nyújtotta egyéniségéről, szándékairól, mikor latin nyelven adta munkássága tartalmát: *Ille Divinus Hungarismus me totum abripuit.*⁵⁶ Így is volt. Az anyag, mellyel dolgozott, eleinte még a latin öntvény mintáit mutatta, de a fogalomalkotó gondolat benne már minden indítékában magyar volt. Talán még csak nyelvi ihletésű és feladatú magyar. De ennek már tüze is elég volt ahhoz, hogy megolvadjon tőle az antik érc s láthatóvá legyen az eddig rejtetten élő magyar gondolat, hogy aztán elinduljon először a művelődési, majd a politikai és társadalmi, azaz az idők sugárzásában álló egész magyarért.

A deákosság nemcsak Révaiban omlott szét. Ha talán nem is hasonló arányban és jelentőségben, de ugyanazon belső át-

⁵⁴ *Candidati Erigendae Societatis Hungaricae et ratio facti in ea promovenda progressus.* Jaurini, 1791. 81. l.

⁵⁵ Récesey Viktor: Révai Miklós levelei Paintner Mihályhoz. Budapest, 1898. 9. l.

⁵⁶ U. o. 17. l.

változáson megy keresztül Baróti Szabó is. Az antik formától kapott jogon ő vívja a legmerészebb harcot a nyelvbirtoklás új módjáért s a nyelvképzés szabadságával, a magyarul beszélni nem akaró régi magyarokkal szemben ő vitatja legegységesebb úton a magyar szó igazát. Mindaddig, amíg a nyelvről, mint a kifejezés öncélúságáról van szó, a „Rómaiaknak gyönyörű nyomdokait“ kötve hirdeti A magyar Ifjúságnak: az új magyar nemzedéknek:

Apollóval szóly Magyar ajka szerént.

De Költeményes Munkáinak 1789. kiadásában a nyelvben ízlés-irányokat szolgáló anyagot látva, a magyar művelődésért lelkesedve, már minden irányt elismer. Mintha Bessenyei és Révai programjának visszhangját hallanók:

Nézd Ortzit s a két Telekit (több illyeket Isten!)
Nézd ott Bartsaival Báróztit, Pézelit; itten
A nagy-eszű Molnárt, Cziriéket, Kreskait; ottan
A könnyű Rajnist, Horváthot, Révait; a szép-
Tollú Bessenyeit, fel-készültt Verseghit; és úgy
Számra menő több Férjfiakat! Melly égve minémű
Hasznokkal fogták ügyünket mind-ezek. — És Ti
Ószve kötött Lelkek! Fel szentelt Társaim! Oh Ti
Gyenge virágotok jeles érdemeitekkel ajánlók!
A Magyar Ifjúság eleven példái! Kazintzy
Jersze, Batsányi! Siess! Hadd lásson Ráday!

De ugyanakkor meginog benne a maga irányába vetett hite, elavultnak érzi magát az újabb törekvésekkel szemben. Megjobbított s Bővített Költeményes Munkái-ban már bizalmatlanul írja Gvadányinak:

Ifjabbat kíván a lant, vén kézben nem illik
..... Te vagy az, kinek elmés
S méz édességű Versire tapsol Hazánk.

S mintha kedvet kapna erre a Gvadányi-édességű versre, ő, ki „új mértékű versezés“-sel akarta „fel-gyulasztani“ a magyart „ősi nyelvének érdemes szeretetére és gyakorlására“, 1790-től kezdve, szinte lemondóan „soros“, azaz páros rímű alexandrinokban, majd pedig rímes jambusokban dolgozik. Így küldi verseit Gvadányihoz, akihez pedig nem a versformai rokonulás fűzte, hanem a tartózkodó s konzervatív óvatosság, amely viszont Kazinczy új irányának s magyarságának világnézetétől idegenítette el:

A Jakobinusok a pokol kigyóji,
A hit, az ország, király szabadság rontóji,
Ezek a sötétben vadászó agarak,
Kassa tájkéán — is nem ritka madarak,
Már vasat pengetnek közüllök némellyek,

Vajha mindnyájoknak tömlőz lenne helyek...
De mi hangon szóllok? most veszem eszembe,
Hogy nem szoktam hárfá vetődött kezembe.

Pedig Baróti Szabó Dávid hiába hitt a deákos költészet állandóságában. Sok ponton ki volt az már kezdve. Ellene fordult még az öreg Gvadányi József is. Amikor Péczeli József elküldi néki Joung Éjszakáinak fordítását, az öreg generális józan, Gyöngyösiért rajongó, nagyon is konzervatív érzéskörén felcsillan a Kazinczy-féle új műveltség szentimentalizmusa és kritikai szelleme.⁵⁷ Mindenkihez eljut és mindenkit megérint egy-egy új hullámverés Kazinczy világa tájékaról. Szinte észrevétlenül e felé fordult Baróti Szabó is. Ő, aki 1799-ben „Az Hangnak szorossabb Mérséklése szerint... jobbithatás végett“ prosódiai utasításokat ad az ifjú Kazinczynak,⁵⁸ 1803-ban, a Magyarság Virági-ban már Kazinczy programjának tisztultabb felfogását indokolva hirdeti: „A tsinosb világba a darabossan szóllani vagy írni szokott ember bé nem illik... Tanátsosabb lészen... a már tél tul tsaknem el-törölhetetlen, s régtől fogva szokásba vett, s füleinkhez jól alkalmaztatott szavakkal nyelvet gazdagítani, hogysen azoknak nem tudása miatt ujakat kordéra koholni.“⁵⁹ Szemere ezért meri írni róla: „Szabó... szókat (diadal, szörny) rövidíteni, régiekkel (ádáz) élni, újakat (visszhang, szörnyeteg) csinálni kezdett, s bátorságokra buzdítgatni bennünket.“⁶⁰ Kazinczy pedig a maga küzdelméhez tartozónak érezvén igazolja őt: „Nagy része annak, a mit (Révai, Rajnis) Barótiban kárhoztak, minthogy a szokástól Baróti eltávozott, ma kérdésen kívül jó.“⁶¹

Baróti Szabó Dávid az antik formákon át tovább jutott annál, hogy a magyar nyelvnek csak formabíró erejét igazolja. Felavatott egy az élettől eltávolodó, pathetikus feszültségű, szózatot nyelvet is, amellyel a költői nyelvet új kiindulás küszöbéig vezette el. Odajutott tehát, ahová Kazinczy ért. Kazinczy azonban, amint látni fogjuk, tudta táplálni ezt a nyelvet. Baróti Szabóra nézve a további lépés az lett volna, hogy nyelvének, a formai otthonosulás és meg bővülés után, történeti távlatot is adjon. Ezt a feladatot helyette Virág Benedek végezte el. Ennek jelentősége éppen az, hogy az óklasszikai antik-irodalom letéteményéből elvonta a mult fogalmát s ehhez az analóg értelmezett

⁵⁷ Gvadányi levelei Péczelihez. Figyelő. 1887. 42., 44. 1.

⁵⁸ Kazinczy Ferencz Levelezése. I. 14—15. 1.

⁵⁹ Toldalék a Kisdied Szótárhoz 25. 1.

⁶⁰ Kazinczy Ferencz Levelezése. XIII. 340. 1.

⁶¹ U. o. XVI. 204. 1.

magyar multhoz rokonította az antik képzetanyag elemeit. Így nemzetiesítette a klasszikai gondolatot s így lett költészetében a klasszikai gondolat alkalmazása és érvényesítése a konzervatív, történelmi magyarság hagyománya. Ezért tartja meghaladottnak Baróti Szabót, mert még mindig csak ortográfiai, szórendi kérdésekkel foglalja el magát;⁶² ezért nem tudja megérteni azt az új érzésvilágot, amelyet Kazinczy kulturáltabb lelkisége hozott meg: „a szerelmesen bolondoskodó melankhóliát“;⁶³ ezért nem szereti Schediust, jobban vonzódik Dugonicshoz s becsüli Sajnovicsot, mert „a Hetumogernek nyomait feltalálta“;⁶⁴ ezért kezdik érdekelni a régi dolgok, „eltörlött magyar szokások, a legkisebb folyónak, tónak régi vagy új neve“;⁶⁵ ezért kívánja, hogy „a magyar theatromi darabokat a magyar természethez kell alkalmaztatni“;⁶⁶ hogy a románokban is, melyekről nem tudja, „mi féle hasznuak, hazai legyen a tárgy“, „ez által a megromlott hon a régi vitézségre emlékezvén titkon sohajt.“⁶⁷ Ebből a klasszikai antik-magyar mult párhuzamos szemléletből, szinte magától termett ki a magyar mult mitológizálása. Ebből bukkan föl Árpád hősi eszménye, amely mint asszociációs gondolat már régóta kísérője a deákosok vágyódásának. Mikor Rajnis bevégezte Ecloga-fordítását, Révai ezt írja hozzá;

Azt csodáltában az utánn tanulhat:
Irní Árpádot diadalmi fénybenn
Vagy mi más Nagy Vért valamely Anyának
Drága Szülöttje.

Révai Miklósnak, az Új Magyar Vers Szerzőjének pedig így örvend egy igaz barátja:

Pannon örülj: nevedet viszi majd új szárnyon Apolló
Túl a tengereken égig ereszti bötsöd.
Fel költvén Eleidnek aludt hamvakba merített
Szép ditséretekkal fel veri rozsdá porát.
Majd meg járja hideg földön öblös gödreit, ássa
Halmait, és mélyen dombokat is ki keres.
Ott leli országunk fényét, ott régi vitézít.
Ott őseit szomorú porba keverve leli.

Már ez a szemléletváltás is a klasszikai szellem kizárólagosan magát fenntartó erejének kezdő kilobbanását jelentette. Virág Benedek azonban más irányban is együtt dolgozik az

⁶² II. 504. 1.

⁶³ III. 112. 1.

⁶⁴ III. 6. 1.

⁶⁵ III. 208. 1.

⁶⁶ III. 7. 1.

⁶⁷ V. 502. 1.

időknek a klasszicizmust szétoldozgató törekvéseivel, amelyeknek Kazinczy volt a megszemélyesítője. Ő sem tudja Kazinczy elől elszigetelni világát. Mindaz, ami nem lehel történelmi levegőt, idegen marad előtte; de már megragadja Ossián s az ő egyszerű, természetes lelke is ráhajlik „az érzékeny poéta“ fel fogására⁶⁸ és szereti Gessnert, bár elgyengíti⁶⁹ s Klopstockot, aki emeli. Megvan a „tulajdon stilje, nem érti meg sem Kazinczy jambusait, sem Verseghy verseit“,⁷⁰ de kezdi érdekelni „a parasztdal“. ⁷¹ „Itt az idő — hirdeti —, hogy a tisztelendő régiséget keresve keressük“;⁷² de aztán Kazinczynak mintegy az új idők hangját utánozva így ír: „Irogatok és talán egy néhány hónapok után mutathatok Szépet (légyen szabad így szólnom) Széphalmának.“⁷³ Gúnyosan emlegeti, hogy „Erdély nagyon szereti az antikvitást“;⁷⁴ s Kazinczy szándékát követve igyekszik tisztultabb stílusra: „Most nagy Grammatikus Világ kezd lenni, vigyázva kell írunk.“⁷⁵ A rímes verselés ellen mindvégig küzd, de aztán Kiss János és Kisfaludy Sándor hatása alatt elvileg meghajol előtte, sőt Kazinczytól elfogadja a „háromrímű Versificatióról“ szóló tanácsokat s a klasszikus forma karjain vezeti be költészetébe a rímet, amelyet már Hangzatkái-ban is felelendített:

A sokaságra ne nézz, a régi *legényre, szegényre,*
Ezt valamely rezgő torku kántorra bocsásd s hagyd,
Vagy ha neked tetszik, mint soknak tetszik imilyen
Hang, nem is ok nélkül, bizvást zengj rajta, de ritkán
Es röviden.

A magyar deákosság elvégezte feladatát. A *Bessenyei-féle nemzeti személyű irodalom a Virág-meghozta „nemzeti lélek“⁷⁶ fogalmában öntudatára jutott. Az új magyarság egyik típusa elkészült. A magyar Parnassuson árnyékba merültek az antik istenek. A messzeségben új fényt lövelt Széphalom. S a magyar lelkiség tájain aranyos hajnali fényben felragyogtak a magyar romantika első sugarai, Berzsenyi útja elő volt készítve. Vörösmarty jöhetett.*

*

⁶⁸ IX. 131. l.

⁶⁹ II. 469—70. l.

⁷⁰ XIV. 423. l.

⁷¹ III. 5. l.

⁷² III. 90—81. l.

⁷³ V. 292. l.

⁷⁴ XI. 333. l.

⁷⁵ III. 9. l.

⁷⁶ III. 102. l.

Bessenyei új magyarságát fejleszti tovább Kazinczy Ferenc is. Ő azonban sokoldalúbb életszerűséggel építi ki Bessenyei programját, mint azt eddig láttuk. Kazinczy egész pályája maga az új magyar személyiségért s az új magyar életért vívott küzdelem. Szemere Pál találóan jellemezte: „Első vonatja az Uram Bátyám literatori characterének: *Küzdés* Győzelem az Ususon minden értelemben.⁷⁷ Az ő újság fogalmának sugara nem elkülönülő nyelvi és stilisztikai kört írt le, hanem egész életkört, amelynek középpontjában új embertípus állott, akinek meghatározó s új fényű vonásai: „A szép lélek; a szabad értelem; az európai gondolkodás.”⁷⁸ A három vonás tulajdonképpen hármas program lelki alapvetése: irodalomesztétikai ízléskultúra, felvilágosultság és európai műveltség. Mind a három Bessenyei új magyarságának teljes kihajtása. Bessenyei programja így hangzott: Mi meg nem állunk a magyarságban. Kazinczyé az izgatás hőfokára forrva szinte már iramot sürget: Rajta tehát, merjünk!... A ki azt akarja, hogy mindnyájan egy arezuakká váljunk, nem tudja, mit akar és mit kell akarnia. Sőt az szükség, hogy nagyon különbözzünk.⁷⁹ *Új eszmefogalmazás s nyomában az életszemlélet új stílusának megteremtése* — ez Kazinczy életének kivilágolt értelme. A nyelvújítás ennek csak részletjelensége volt. Ennek

A következők, másképp „az új magyarság módjai” pedig ezek voltak: A kritikai szellemnek tudatosítása s ha kellett, az irodalmi multtal is szembe forduló szabadsága; a didaktikus nyelvnek esztétikai nyelvvel való átcserelése s az ezzel járó új értékelés, amelyben az erkölcsi szempont helyébe az öncélú eszthézis szép-igénye lépett; a felébredt patriotizmus s nyelv-szeretés kibővítése a humanus gondolkodás és nyelv-kultúra doctrinér álláspontjára, a műveltség európai „politurájá”-ra; az érzelmi világ elfinomított kiszínezése, új skálázása, melyben egymást váltják: enyelgő, érzékeny öröm, érzékenység, a szív legbelső érzéseinek kelemetes voltú ketsegtetése, bájoló halk félhomályban remegő kínok, andalgás, hírvágy, melancholia, misanthropia, elágyuló édes fájdalom és búslakodás, affektatio, tisztelet, kegyelet, baráti vonzalom, a köz-jóért lángolás, literatori tűz, „rein menschlich” érzések, „romantisch” tünődések, honi büszkeség, a „furor theologicus”-tól ment vallásosság, philosophus érzések; az

⁷⁷ Kazinczy F. Levelezése. XV. 180. 1.

⁷⁸ IV. 151., 204. 1.

⁷⁹ II. 302—3. 1.

értelmi életben a gondolkodás világnézeti függetlenítése transcendens hagyományok alól, kételkedő szubjektívizmus, a keresztény metafizika rendjével szemben a kanti kriticismus érvényesítése, hit és tudás vitás viszonyítása, a felvilágosult ész erejének és jogának kizárólagos hangsúlyozása. *Bessenyei programjának másik része: az elvilágiasodás Kazinczy új magyarjában készült el.* Kazinczy filozófus érzéssel azt hitte, hogy felfedezte az egész embert, minden tehetségével s ezért írta érzékeny racionalizmusával önmagáról: A Gondviselés én bennem igen szépen megdicsőítette magát. Pedig következtetése nem volt teljes. Az elvilágiasodás teljességét: a képzelet felszabadításával, egy új költő fejezi be: Vörösmarty Mihály.

•

Az ó és új magyar irodalomalakulat e szükséges hosszú elemzése világítja meg azt az utat, amelyen megjön s e küzdelmes folyamat utolsó szakában az irodalomba belép Vörösmarty Mihály. Első versein⁸⁰ nyomon lehet követni, hogyan s kikbe kapcsolódik bele s mi lesz a fejlődése iránya. E verseken még a ritmusmintázás iskolás hagyománya érzik. A tipikusan látott tárgyak, naiv, tanult élmények mind csak arra szolgálnak, hogy a hangidom biztos, készséges hullámmzással tudja belőlük kibontani a hang ízet s a hangzás gyönyörét. Minden kis vers egy-egy hangstudium. A beszédszöveget s ritmust azonban még nem egy ihlet forrasztja össze, távol vannak egymástól. A múgond súlya a hangképzés oldalára esik. A ritmusérzék nevelésétől elmarad a nyelvképzelet munkája, amely majd később a hanghuzamok szabályos egyformaságát a szavak színével vonja be, ezek zengő pompáját beleömleszti a ritmus magajátszó zenéjébe s megnöveli a verssorok kihangzásának terjedelmét s teltebbé teszi azok hangsodrát. Ennek a Vörösmartynak, akit még csak iskolatársai ismernek, egyetlen kétsarkú problémája van: *a hibátlan prozodiájú magyar szavú vers.* Tulajdonképpen Vörösmarty itt lép bele az irodalomba, amely az ő részére csak egyetlen irodalmat: az újat jelentette. Ezért írta pályafutó programmként:

A vigaság néked nem tetszett, minthogy egy s-sel
Írtam az új költők helybenhagyása szerint.
Ők azt megmutaták, mért jobb így írni s azonnal
Mert jónak láttam lenni, követni merém.

⁸⁰ Vörösmarty Mihály kiadatlan költeményei.

Ugyanez a bátor felismerés: „én vele élni merék“ elv csendül fel a magyar szavú vers érdekében is:

Hozzad elől már félre vetett szándékokat ismét
S írj magyarul, ha magyar lenni szívedbe akarsz.

A deákosság s Kazinczy irányának itt csendül fel az első szintézise. Vörösmarty fejlődése a történeti s az egyetemes élet felé ezután szinte elszigetelten, az új költők nyomán halad. Sem Pesten, sem Bonyhádon nem érinti meg egyetlen írói kör levegője sem. Így nem bénította meg Kulcsár István szalónjának az elmúlt századot képviselő társasága. És nem gyorsította, nem zavarta meg benne a tehetség jövőjáró útját Vitkovics Mihálynak ezidőtájt még határozatlan írói programmú köre. Vörösmarty Mihály — olvasmányai körében — maga maradt, rövid ideig hasonlított másokhoz s az új költők s a merés kettős indítása alatt a nyelvi fejlődés eddigi eredményeinek magába olvasztásával szinte elemezhetetlen módon alakultak ki a maga arányai: *hósi és tündéri képzelete*, továbbá fenn játékosan gyengéd, me-rengő fényű, de lenn a mélyben minden emberi kintől megör-vénylő *nyelvfantáziája*. Ebbe az ő kettős formájába vesz fel hagyományt, olvasmányt, kor- és egyéni benyomást. Úgy kellett annak lenni, hogy amikor 1823-ban Pestre került, akkor az irodalom új kelete támadjon Pesten és Széphalom világának ke-cses, finom klasszicizmusa fölött megkezdődjék az alkonyat. Köl-tőiségének friss érzésében, öregségének öntudatlan árnyékhordo-zásában így találkozik össze a fiatal Vörösmarty és az öreg Kazinczy.⁸¹

⁸¹ Jellemző, hogy Vörösmarty Kazinczyhoz írt első levelében — 1824 — azt dicséri benne, hogy „a mostani kornak utat nyitott a szabadabb menetelre“.

A kérdés többi részei: A literátor és a literatori nemzedék. — A fiatal Vörösmarty és az öreg Kazinczy. — Az alaki szépség uralma s a szabad ihlet. — A Magyar Tudós Társaság szintézise.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A kótyavetyére került Petőfi.

Petőfi költészete ismeretes közelben és távolban, megjárta és járja a mélységeket és magasságokat. Dicsősége ez az ő művészi lángelméjének s öröme és büszkesége nemzetének, a magyarságnak. Most eljutottak, elkerültek költeményei kótyavetyére is, hogy ne mondjunk ebek harmincadját. S ez már meg-alázása, porbatiprása Petőfinek és szégyene a magyarságnak.

A kótyavetyére került holmi egészben véve gyanus, valami fogyatkozása van, valami nincs rendben. Vagy az eladó tulajdonjoga, a birtokbavétel eredete körül nem célszerű a pontos utánjárás, vagy a holmi minősége, tartóssága stb. körül lappang valami fogyatkozás. Csak egy dologban nincs kétség: az árun túl kell adni. Azért viszik kótyavetyére, hogy mindenképen elkeljen, vevőt találjon. Az eladó, ha egyszer tarisznyába tehetette a polturákat, odább áll, az árúért nem felel. Úthetni bottal a — lábanyomát.

A kótyavetyére került Petőfinél a tulajdonjogot nem fedi semmi homály. A Petőfi költeményeinek tulajdonjoga megszűnt, közvagyon. Petőfi költeményeit bárki is kiadhatja, áruba bocsáthatja. Így cselekedett törvényes úton e magyar nemzeti közvagyonnal a budapesti *Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat R.-T.* is, kinyomatva és forgalomba hozva Petőfi költeményeit: *Petőfi Sándor összes költeményei. Eredeti rajzokkal díszített népies kiadás. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat R.-T. nyomása. Budapest, VII., Dohány-utca 12.* 411 nagy nyolcadrét lap. A Petőfi dombornyomású aranyozott mellképével díszített, piros vászonba kötött könyv ára Romániában feltűnően alacsony, 65 lej (2 P 20 f.).

Ha csak ennyiből állna a dolog, akkor a *Tolnai műintézet és kiadó-vállalat* teljes elismerést érdemelne s azt, hogy minél több példányban fogyjon áruja, kivált Erdélyben. Hiszen a Petőfi születésének századik évfordulóján az Erdélyi Irod. Társaság is adott ki egy olcsó Petőfít. Ennek ára azonban — az erdélyi sokkal olcsóbb nyomtatási árak ellenére — jóval magasabb, noha az Erdélyi Irod. Társaság egyáltalán nem üzleti nyereségért, hanem irodalmi céllal és hivatásból vállalkozott e kiadványra. Vegyük hozzá, hogy az E. I. T. Petőfije füzve értendő, képek és dísz nélkül, a Tolnai cégé kötve, eredeti rajzokkal díszített kiadás. Ismétlem, csak ennyit tudva és látva, örömmel kellene üdvözlönnünk a Tolnai céget az olcsó és díszített Petőfi-kiadásért s kívánnunk kellene, hogy ezt a Petőfi-kötetet mindenki vásárolja.

Maga a cég a kelendőség érdekében meg is tett mindent: a kiadványt forgalomba hozta és az erdélyi magyar lapokban szétlétiben hirdette és hirdeti.

Es, sajnos, valószínűleg jó üzleti eredménnyel. Sajnos, mert a kótyavetyére dobott áruval baj van. Az áru *eredete* ugyan tiszta, de csapnivalóan rossz a — *minősége*.

Nem szólok a kiadvány *műintézeti*, nyomdai kiállításáról: a feltűnően gyenge minőségű papírról, az apró betűalakokról, sem az eredeti rajzokról. Elvégre ha díszkiadást, még ha népiest is, olcsón akarunk kapni és venni, nem kívánhatunk merített papírost, Zichy-képeket és külön díszes betűszedést. (Amár ez utóbbira vonatkozólag nem lehet elégszer hangoztatni, hogy az apróbetűs szedés olvasása mindig nehézséggel jár. Ennélfogva kerülendő, különösen az olvasáshoz nem szokott népek szánt kiadványokban. A nép alig használ szemüveget. Szabad szemmel pedig a petit szedést akadozva, kelletlenül olvasni; betűi s csakhamar abbahagyja. Ezt jó volna az Akadémia népies kiadványainál is számításba venni. Az E. I. T. Petőfi-kiadványa e tekintetben is kifogástalan; betűi megfelelő nagyságúak, szedése tiszta, nem zúfolt. Ezért terjed 599 nagy nyolcadrét lapra, szemben a Tolnai-kiadás 411 lapjával, noha ez inkább összes kiadás, mint amaz. Az E. I. T. kiadványában 728 költemény van csupán. Hiányzanak belőle a zsengek (47 darab), a költő által kihagyottak és végül néhány, a sajtó alá rendező Kiss Ernőtől tartalmi okból kihagyni kényszerült vers. A Tolnai-kiadványban mindez helyet foglal!) Az egész *műintézeti* kiállításból csupán a 348. és 349. lapokat említtem fel. A 348. lapon a bal szélső oszlopban minden verssornak hiányzik az első szava, első szavának egyikét szótagja. Az *Éj* és *A haraghoz* c. költemények olvashatók, illetőleg olvashatatlanok e lapon így:

küdjetek — Feküdjetek helyett
 ár le — Már le
 nberek! — Emberek stb., így 35 soron át.

E költemény harmadik versszakának negyedik sora a Tolnai *műintézet* *díszített* kiadványában így fest. Ifjú helyett:

1 . . . (t. i. az utolsó betűnek, az u-nak ott maradt — fele!)

A 349. l. az *Őszi éj* első versszakával ugyanez a baj, csak hogy nem a verssorok elejével történt baleset, hanem a végén, így:

a műintézet díszített kiadásában: a teljes szöveg:

Látod, látod . . . vagy hi	Látod, látod . . . vagy hiszen mit látnál?
Késő éj van, s ez még nem	Késő éj van, s ez még nem elég:
Ej a földön és a felhők az	Éj a földön és a felhők az égen;
Kétszeres gyászt vett föl a	Kétszeres gyászt vett föl a vidék.

Az ilyen előállítási csúfságnak egy műintézet díszkiadásában előfordulnia még sem volna szabad. De hagyjuk ezt és az efféléket géphiba címen.

Ellenben semmiképen sem lehet tudomásul venni a költemények szövegében lépten-nyomon, szinte kivétel nélkül, majd minden lapon előforduló szövegrontást. Ilyenek a 113. l. a *Válasz kedvesem levelére* c. költemény. Egyetlen költeményben, egyetlen oldalon nyolc vaskos, értelemzavaró szövegrontás, szövegcsönkítés!

Egyetlen költeményben, egyetlen oldalon nyolc vaskos, értelemzavaró szövegrontás, szövegcsönkítés!

A 220. oldalon (Salgó) aludt helyett alutt, kétség'b'esés helyett kétségbe-esés, megfogamszik h. megfogamzik, kiálta h. kiállá, halljátok h. halljatok olvasható. A 365. l. (Koronázás) éji gyémántok helyett *égő* gyémántokat ír, vállaidra h. válladra; a 367. l. (Béranger legújabb dala) hazánkban h. hazánk-bant. A költő ismeretes jegyzete e költeményhez így kezdődik: Sietek lefordítani...; kiadásunk azonban javít: *Siessetek* lefordítani... Ugyanitt az alsó mondatot — tizenhat szó — elhagyja. A 402. l. (Egy goromba tábornokhoz) ön helyett Ön, engemet h. engem, gorombaságival h. gorombasággal, Szándék-szik h. Szándékozik, S h. E, Csak azt ajánlom h. Es csak azt ajánlom olvas-ható. *Az utolsó alamizsna* c. költemény szerinte *Az utolsó* alamizsna (282. l.). Ugyanebben a költeményben zenegett helyett zengett, könyörtelen h. könyör-telen, földjön h. földjön, nincsen h. nincs, fogamszanak h. fogamzanak, Fo-gaddsza h. Fogadsza áll. Hét szövegrontás egyetlen költeményben!

Az efféle szövegszűfításnak se szeri, se száma. *Es* azt meg sem mondomot ír *En* azt... helyett, Legelészel-et Legelészett helyett, csaplánét csaplárné h. (130. l.). Szavakat hagy ki, egy darabot írván egy *kis* darab h. (130. l.); sza-vakat változtat meg, hegytetőt ír tölgytetőn helyett (134. l.), érett sző-lőt szedett szőlő h. (135. l.). A sivatag koronája c. egyetlen költeményben 15 szövegrontás fordul elő: pontozás hiba, hangbetoldás, szóváltoztatás stb. alakjában.

Ezek után a kiadó cégtől csak azt kértem, hogy meg van elégedve ki-adványával, méltónak tartja önmagához, hírnevéhez? Kérdezhetném még az iparkamarától, a kiadói és nyomdászegyesülettől is, hogy mit szólnak hozzá, hogy megengedhet-e egy ilyen felületes, gondatlan magyar könyvnek forga-lombahozatala? Méltán képviseli-e a kiadvány Erdélyben a magyar könyv-kiadás komolyságát és lelkiismeretes tevékenységét? S mindezt éppen Petőfi-vel kapcsolatban helyesnek, tűrhetőnek vélik? Mivel azonban e kérdésekre a forgalombavetés előtt már kellett volna önmagukban felelniök, a magam részé-ről annyit kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az erdélyi magyar olvasóközön-séget és népet figyelmeztettem, hogy ne vásárolja ezt a kótyavetyére silányult Petőfi-könyvet, ne dobja ki pénzét erre az olvashatatlan, megrontott, elcsúfított szövegű Petőfira.

E kérdések helyett kérelemmel fordulok ez úton az illetékes irodalmi tár-saságokhoz, elsősorban társaságunkhoz, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság-hoz, aztán a Petőfi-Társasághoz, melynek főfeladata és célja a Petőfi-tisztelet védelme és terjesztése, a Magyar Tud. Akadémiához és a Kisfaludy-Társaság-hoz. Azt kérem, hogy kezdeményezzenek olyan intézkedést, esetleg törvényt, amelyek megvédje az immár mindnagyobb számban szabadrá váló írói, költői szövegek épségét, tisztaságát. A szerzői jog megszűnése, a szabad kiadhatás joga nem jelentheti az írói, a költői szöveg eltorzításának szabadságát vagy megengedését. A közkinccsé vált értékkel nem lehet csúfot úzni. Eppen mert nemzeti közvagyon, tiszteletben kell tartani. A költő vagy örökösének szemé-lyes tulajdonjoga megszűnván, az új tulajdonos, a köz, az állam, köteles cse-rébe legalább arról gondoskodni, hogy a közkinccs épsége és tisztasága meg-maradjon a maga érintetlen tisztaságában. Ennyit megérdemel minden iro-dalmi, költői hagyatéknak. Valakinek felelnie kell az irodalmi, a költői szöveg hűségéért, érintetlen tisztaságáért! E felelősség törvényes érvényesítésének biz-tosítása, az elhunyt írók szellemi jogainak megvédeése irodalmi társaságaink-

nak joga és kötelessége. Ezért fordulok hozzájuk kéréssel. Mert ha költőink szent hagyatéka kótyavetye áruként kerülhet forgalomba, az üzletnek nagyon jó lehet, de nem irodalomterjesztés, hanem visszariasztás, nem irodalomművelés, hanem irodalomrontás.

Kristóf György.

Vadnai Károly százados ünnepe. 1832—1932.

A szabadságharc alapján véve a nemzetiségek gyűléletéből indult ki, a nemzetiségek hívására a magyarok a honvédsereg megteremtésével feleltek. A szabadságharc után Apáthy István, Hatala Péter, Hunfalvy János, Kovács József, Salamon Ferenc egyetemi tanárok, Szász Gerő költő, báró Podmaniczky Frigyes regényíró, Egrossy Gábor színész, Nagy Iván, a magyar nemesség monografusa, Petőfi István, Herman Ottó és nagyon sokan mások — a volt honvédek — a kompromittált egyének sorába jutottak. Velük együtt szenvedett Vadnai Károly is.

Vadnai családja kétféleképpen írta a nevét: *Vadnai* és *Vadnay*. Úgy látszik, a *Vadnai*-írásmódot a demokrácia sikerének tekintették. Vadnai katonai pályafutása jórészt olyan volt, mint a többieké, legfeljebb egyben különbözött tőlük: a legfiatalabb volt. Egyik feljebbvalója ezt mondotta: „Maguknak még jó darabig a gimnáziumba kellene járni igazság szerint.”

Eredetileg költeményeket akart írni Vadnai, de egy jóakarója lebeszélte a versírásról. Ma verseit nem ismerjük. Ha prózaírói működését tekintjük, sok egyenetlen, össze nem illő munka bukkan a vizsgálódó elé. *A rossz szomszéd* (1878) című regénye, mely német fordításban is megjelent, egészen kellemes olvasmány. Viszont más munkáit mintha csak szándékosan megrontotta volna. (*Egy halott az élők közt, Csokonai csókja.*)

Írói működésének egyik hajtása az *irodalmi emlék*, amelyet nagy kedvvel művelt. Az a gyönyörű megemlékezés, amelyben Petőfit magasztalja, egymagában is hosszú életű lenne.

A Fővárosi Lapok szerkesztésével el nem múló érdemeket szerzett. Tagja lévén a Nemzeti Színház bírálóbizottságának, e téren is derekasnak találták munkáját. Évtizedeken keresztül dolgozott női újságokban, kifejlődött benne a finomabb irodalmi hang. Ez bizonyára nem maradt teljesen hatástalan olyan korban, amikor a politikai sajtó egyre jobban elvadult. Volt ő maga is képviselő, szülőföldjét, Miskolcot képviselte.

Vadnai nem tartozik nagy íróink közé, de ha kedvére való tárgya volt, például valami emlékirat, tehát olyan faj, amit igen kedvelt, akkor nyelv, stílus, szerkezet és egyéb tekintetben meg lehetünk vele elégedve. Hasznos ember volt, tehetséges író, Fáy Andrásra emlékeztet.

Szigetvári Iván.

BÍRALATOK.

(A hely szűke miatt csak a szorosan magyar irodalomtörténeti tartalmú munkákat ismertetjük.)

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület emlékkönyve. Szerkesztette György Lajos főtktár. Kolozsvár, 1912. 116 l.

Az erdélyi magyarok tudományos társasága 1931 augusztusában Nagyenyeden tartotta meg tizedik vándorgyűlését. Az emlékkönyvben közzétett felolvasások közül a következő tanulmányok érdeklík szaktudományunkat: Kristóf György: *Kazinczy és Erdély*; Járai István: *Kőrösi Csoma Sándor*; Szabó Attila: *Adalékok és szempontok a magyar diákéneklés irodalomtörténeti vizsgálatához*. Kristóf György tanulmányában gondosan egybeállítja és behatóan elemzi mindazokat a mozzanatokot, melyek a széphalmi vezért, személyében és munkáiban Erdélyhez fűzték. Járai István Csoma Sándorról való megemlékezése kegyeletos visszapillantás az áldozatos életű nyelvtudós pályájára. Szabó Attila értekezésének a népköltészet kutatói jó hasznát látják, a szerző érdekes adalékokat gyűjtött a kérdés megoldásához.

Biczó Fereuc: Kazinczy Ferencnek, gróf Török Zsófiának férjére vonatkozó eddig kiadatlan levelei. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel ellátta. (A kaposvári egyesületi leánygimnázium értesítője. 1932.)

Kazinczyné hat levelének közlése. A levelek leírják Kazinczy halálát, özvegyének lelkiállapotát, férje műveinek kiadása ügyében való fáradozásait, családi dolgait. A szerző e levelek alapján Kazinczynét a legeszményibb magyar nőalakok közé sorolja. Függelékül még több egykorú levelet közöl, ezek közül irodalomtörténeti érdekű gróf Dessewffy József négy és Szemere Pál egy levele. N. S.

Császár Ernő: Papp Ferenc nyugalomban. (A budapesti m. kir. középiskolai tanárképzőintézet gyakorló-középiskolájának értesítője. 1932.)

Papp Ferenc, a jeles irodalomtörténetíró búcsúztatása 35 évi tanári, ebből 14 évi gyakorló-középiskolai működése után, nyugalombavonulása alkalmából. Nemes emelkedettséggel s magvas tömörséggel rajzolja az ünnepeltnek tanári és tudósi pályáját. Jól esik látni, hogy a tudós tanár munkásságát minden illetékes tudományos fórum elismerte és méltányolta. N. S.

Csáthy Gyula: Az olasz pásztorköltészet és hatásai irodalmunkban. (A pécsi m. kir. Zrínyi Miklós reáliskolai nevelőintézet értesítője. 1932.)

A szerző bő irodalmi apparátus alapján ismerteti az olasz pásztorköltészet keletkezését, felvirágzását, részletesen tárgyalja Sannazaro Arkádiáját,

Tasso Amintáját, Guarini Pastor fidoját, Marinot és Metaſtasiót. A magyar irodalomból Balassi *Credulus és Juliájának*, Zrinyi idilljeinek s Ceokonai pász-torköltevényeinek olasz forrásaira utal. N. S.

Fábián Gyula: Faludi útra kél. Iskolai színjáték három felvonásban. (A szombathelyi Faludi Ferenc-reáliskola értesítője. 1932.)

Ismét egy szép példája az iskola névadó író-patrónusa kultuszának. Érdekes kis történetben magyarázza meg, miért lett Faludi, vagyonos szülők egyetlen fia, jezsuita szerzetes. Jó karképet festő, könnyen perdülő, hazafias szellemű kis darab. N. S.

Fürst Ilona: Dóczi Lajos mint német író. Egy zsidó írói nemzedék típusa. Budapest, 1932. 108 l.

A dolgozat a Petz Gedeon, Bleyer Jakab és Schmidt Henrik által szerkesztett Német Philologiai Dolgozatok során jelent meg: Gondos munka, tökéletesen megvilágítja témáját. D. L. a maga korában német írónak is figyelmet érdemlő egyéniség volt, értékesebb munkáit magyarul írta ugyan, de publicisztikai működésével és a magyar írók munkáinak német nyelvre való fordításával jelentős érdemeket szerzett a hazai német irodalom történetében is. A szerző a következő fejezetekben világítja meg tárgyát: Dóczi gyermekkora, Dóczi Budapesten, Bécsben, Dóczi a tárcaíró, a műfordító, utolsó évei Budapesten, pályája és egyénisége.

Gyomlay László: Újabb pedagógiai áramlatok a magyar nevelésben. Budapest, 1932. 90 l.

Ez a pedagógiai tanulmány részben irodalomtörténeti vonatkozású is. A szerző előadásmintákat közöl az iskolán kívüli népműveléshez; bemutatja, hogyan kell feldolgozni Arany János műveit és Jósika Miklós Abafiát a szerényebb igényű hallgatóság számára. Munkájának befejezése: Pest vármegye és a magyar irodalom.

György Lajos: Kónyi János Democritusa. Budapest, 1932. 176 l.

A nagyértékű összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányt a szerző székfoglaló értekezésül olvasta fel a M. T. Akadémia egyik ülésén. Fejtegetéséből nemcsak Kónyi János irodalomtörténeti érdemei bontakoznak ki, hanem a magyar anekdotagyűjtemények fejlődésének útvonalai is. A szerző világirodalmi olvasottsága nem mindennapi; meglepő, hogyan kíséri nyomról-nyomra egy-egy Kónyi-anekdota eredetét évszázadokon keresztül.

Kovács Gyula: A százéves Bélteky-ház. Emlékezés Fáy Andrásról. (A budapesti IX. ker. áll. Fáy András-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Képekkel díszített, meglehangú cikk az iskola névadó író-patrónusáról, társadalmi regényének, a *Bélteky-ház* megjelenésének százéves fordulója alkalmából. Ismerteti Fáy életének s társadalmi működésének főbb adatait, irodalmi munkásságát, elsősorban meséit, külön fejezetben tárgyalja a *Bélteky-házat*; végül megállapítja a bensőséges Fáy-kultusz teendőit a nevét viselő iskolában s azon kívül. N. S.

Kozma Antal: Fénelon Télémaquejának egy XVIII. századi magyar verses feldolgozása. Pécs, 1932. 80 l.

A dolgozat két részre oszlik: az egyik rész Fénelon nagyhatású munkájának fogadtatását tárgyalja az európai irodalmakban, a másik rész Hriagyel

Márton XVIII. századi magyar pap verses Telemachusáról szól. Amit erről az elég ismeretlen témáról egybe lehet állítani, azt a szerző mind összekereste és kellő kritikával ismertette. A magyar verses elbeszélés fejlődésének kutatói és a külföldi irodalmaknak a mi irodalmunkra való hatásának nyomozói mindenestre hasznát látják munkájának.

Kristóf György: Kritikai szempontok az erdélyi irodalmi életben. Kolozsvár, 1931. 128 l.

Valóságos vezérkönyv ez a mű azok számára, akik tudni óhajtják, milyen gondolatok foglalkoztatják Erdély íróit az összeomlás óta, hogyan fejlődött az erdélyi magyar irodalom a legutóbbi tizenkét esztendő alatt. Kristóf György a magyar irodalom multját és jelenét egyforma hivatottsággal vizsgálja, a multat nem az erőszakos átértékelő szemüvegen keresztül nézi, a jelenbe beleviszi az alaposan képzett irodalomtudós szempontjait. György Lajossal együtt neki vannak legnagyobb érdemei abban, hogy az egységes magyar szellemi hagyományok nem szakadtak meg az átcsatolt területen s a hangulat szerint bíráló zornalisztika mellett az irodalomtörténet is megnyilatkozhatik az erdélyi Helikon eléggé bizonytalan vidékein.

Lepold Antal: Emlékezés P. Rosty Kálmánról. — Matkovics László: P. Rosty Kálmán S. J. születésének százados évfordulója, életrajza és költészete. — Nagyfalusy Lajos: Gulyás Ferenc S. J. (A kalocsai érseki gimnázium értesítője. 1932.)

A kalocsai Jézus-társasági gimnázium a XIX. század legnagyobb magyar jezsuitája, Rosty Kálmán (1832—1905) emlékének szenteli Értesítőjét, születésének százados évfordulója alkalmából. A jeles költő négy évtizedig (1865—1905) volt az intézetnek tanára. Egyéniségét és költészetét plasztikus vonásokkal állítja elénk Lepold prelátus emlékbeszéde. Matkovics érdemes tanulmánya az eddigi irodalom lelkiismeretes felhasználása mellett sok új adatot is ad. Alkalmas arra, hogy ráirányítsa a figyelmet Rostyra, a költőre. Rosty egyaránt művelte a lírát, epikát s a drámát; korának Mindszenty mellett a legkiválóbb vallásos költője. A jubiláris emlékezésekhez harmónikusan csatlakozik Gulyás Ferenc nekrológja. Gulyás főműve az álhoméroszi Béka-egérharcnak zamatos hexameteres fordítása. (1903.) T. K.

Lőrincz Jenő: A XX. század magyar lírikusainak főproblémái. (A makói áll. Csanád vezér-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Az értekező szerint e főproblémák: az én-kultusz, a pénz-kultusz, helyesebben panasz a pénztelenségre; a Budapestre zsúfolódott költők vágyódása a vidék után; a nagyvárosi erotika, a pesszimizmus; a halál kérdése; az Isten keresése; a hazafiság, de nem az, mely szavakban és ünnepélyekben éli ki magát, hanem egyetemes, a nemzet minden rétegét felölelő; a szociális kérdés; a gyermek meglátása. Bár a modern költőkből vegyessen idéz, mégis úgy látszik, hogy szerinte mindezen problémák Ady Endre költészetében gyökereznek. N. S.

Magyar Irodalmi Ritkaságok. Szerkesztette Vajthó László. Budapest, 1932. Egyetemi Nyomda.

13. szám. Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai Második sorozat. (A debreceni felső kereskedelmi fiúiskola ifjúságának kiadása. Juhász Géza tanár irányításával.) — 14. szám. Vedres István: A Tiszát a Dunával ösze-

kapcsoló új hajókázható csatorna. (A budapesti székesfővárosi Széchenyi István felső kereskedelmi főiskola ifjúságának kiadása. Krisch Jenő igazgató és Parkas László tanár irányításával.)

Rajka László: Jókai Kalandora. Kolozsvár, 1932. 22 l.

Székkfoglaló az erdélyi katolikus akadémia egyik ülésén. Érdekes tartalmú, jól megírt munka; most pillanthatunk igazán bele, hogy az *Egy hirhedett kalandor a tizenhetedik századból* milyen források nyomán és hogyan épült fel izgalmas kalandregénnyé? Jókai egy német történeti munka alapján írta meg Hugó tüzér életének csodás történetét: a téma pompás feldolgozása tehetségének egyik fényes bizonyítéka.

Timár Kálmán: Rosty Kálmán S. J. élete és műfordítása. Kalocsa, 1932. 32 l.

Az érdemes jézustársasági atya születésének századik évfordulójára készült dolgozatban megvannak R. K. életrajzi adatai, továbbá műfordításainak egybeállítása és jellemzése. A szerző kegyelettel újította meg a végképen feledett költő és műfordító emlékét, eddig ismeretlen dolgokról alapos elmélyedéssel írt.

Valent István: Verseghy Ferenc hamvainak hazaszállítása. (A szolnoki áll. Verseghy Ferenc-reálgimnázium értesítője. 1932.)

Részletes leírása a szolnoki Verseghy Ferenc Irodalmi Kör azon lelkes tényének, hogy a budai vizivárosi temető kiürítése alkalmából az ott nyugvó Verseghy Ferenc hamvait szülővárosába, Szolnokra vitette s ünnepélyes keretek között nyugalomra helyezte. N. S.

Zlinszky Aladár: Bánóczy József emlékezete. Budapest, 1931. Akadémiai Emlékbeszédek. XXI. 6.

Az emlékbeszéd a tulajdonképeni tárgyon kívül behatóan és eredeti felfogással rajzolja meg az egész kort is, amelyben Bánóczy József munkássága lefolyt. Bánóczy filozófusnak készült s egyszerre csak Révai Miklós és Kisfaludy Károly pályanyertes életrajzaival tűnt fel. Ezt a szerző azzal a korhangulattal magyarázza, mely Bánóczit is magával ragadta. A nemzeti tudományok — a történelem, irodalomtörténet, nyelvészet — a hetvenes-nyolcvanas években lendülnek fel; ez a kor kezdi meg a tudomány szervezését, mely nélkül nincs igazi nagyszabású tudományos élet; tudományos társaságaink javarésze ekkor keletkezik. Bánóczy Szarvas Gábor köréhez csatlakozott, itt értesült az akadémiai pályázatról, ilyen előzmények után írta meg Révai életét, majd Kisfaludy Károlyét. Nagyon az érdemei a romanticizmus fogalmának meghonosításában is, melynek jogosultságát irodalmunkban éppen bírálói, Gyulai és Vadnay, de régebben már Brassai is tagadták. Bánóczy nemcsak Kisfaludyt tartotta romantikusnak, hanem Széchenyit is. (Zlinszky a realista regényírók fellépéséig szeretné kiterjeszteni a romanticizmus körét s így Petőfit és Aranyt is ide sorozza.) Révai költészetében Bánóczy a magyar renaissance jelentkezését látja: Zlinszky figyelmeztet rá, hogy az óklasszikusnak nevezett iskola költészete voltaképp a latinnyelvű barokk jezsuitaköltészet magyar folytatása, tehát már messze esik a renaissancetól. Az emlékbeszéd Bánóczy tanári és felekezeti irodalmi működésének ismertetésével végződik, ez javarészt a zsidó tanítóképzőintézet, az Izraelita Irodalmi Társaság és a Magyar Zsidó Szemle körében folyt le. (B. L.)

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Pintér Jenő.*)

Akadémiai Értesítő. — 1931. évf. 10—12. sz. *Kazinczy Ferenc halála századik évfordulójának megünneplése.* 1. A M. T. Akadémia 1931. okt. 18-án tartott ünnepi ülése (Berzeviczy Albert beszéde Kazinczyról. — Horváth János: Kazinczy emlékezete); 2. Széphalmon 1931. okt. 2-án tartott ünnepség. (Petri Pál ünnepi beszéde. — Bernáth Aladár beszéde.); 3. Kéky Lajos beszéde az érsemlyéni orsz. Kazinczy-ünnepen 1931 aug. 23-án. — Badiós Ferenc üdvözlő beszéde Horváth János rendes taggá avatásakor. — 1932. évf. 1—4. sz. Berzeviczy Albert: *Ünnepi beszéd a két Bólyairól.* Centenárium-megemlékezés. — *Jelentés a Nagyjutalomról és a Marcibányi-mellékjutalomról.* A bizottság az 1923—31. évkörben megjelent esztétikai és irodalomtörténeti munkák közül a Nagyjutalmat Pintér Jenőnek, a Marcibányi-mellékjutalmat pedig Papp Ferencnek ítélte oda. — *Az 1931. évi Vojnits-érem odaitétele.* A bizottság az éremmel Vojnovich Géza Magyar Passio-ját tüntette ki. — Császár Elemér: *Gyászbeszéd Ambrus Zoltán ravatalandó.*

Budapesti Szemle. — 1932. évf. 5. sz. Horánszky Lajos: *A koreszmék hatása Tisza István fejlődésére.* Tisza István egész életén át oly eszmék és irányzatok szolgálatában fejtette ki harcát, melyek a nemzeti lélek belső világában megértő, rokonszenves elbírálásra nem találtak. Ő kellő időben felismerte a veszélyeket s ezeknek arányában fejtette ki erejét ama szélös irányzatok ellensúlyozására, melyekben a magyar nemzet életérdekeinek kockázatát látta. — Négyesy László: *Az irodalmi fejlődés szabadsága.* Az irodalmi fejlődést is béníthatják korlátozások. Ilyenek lehetnek elsősorban bizonyos előítéletek, megmerevedett dogmák, másfelől az újítás dogmatizmusa, a pártteror, a divat sodra. A dogmatizmus egyik legtipikusabb változata az, amit akadémikusságnak szokás mondani. Nálunk az akadémizmus soha sem vált lenyűgöző hatalommá. A legtárgyvilagosabban megállapítható, hogy nálunk ma egy dogmatizmus van, még pedig azé az irodalmi irányé, mely egy századnegyveddel ezelőtt forradalmi újításként jelentkezett. Észre kell vennünk legutóbbi költői forradalmunk bizonyos szegénységét. A fejlődési vívmányok fejében sokról le is mondott. Az érzélemlátás hangszínét fejlesztette, de regiszterét szűkre szorította. A nagyság, a fenség iránti érzéket jóformán elhanyagolta. Kívánatos, hogy íróink merjenek újításuk közben a hagyományhoz is visszatérni. Nemcsak divatértékek vannak, hanem állandó értékek is, ezeket nem átérté-

kelni kell, hanem forgatni. — 6. sz. Császár Elemér: *Arany és az utókor*. Arany epikus költészete nemcsak belső igazságával és művészi erejével hat, hanem a benne rejlő etikai tartalommal is, mély és tiszta erkölcsiségével; egyaránt neveli fogékonyságunkat az emberiség három nagy kultúrértéke, az igaz, a szép, a jó iránt. Arany igazi nemzetnevelő, Széchenyi mellett a magyar nemzet legnagyobb nevelője. — Horváth János: *Vargha Gyula*. Az ő egész, szép tiszta költészete semmihez sem hasonlítható jobban, mint imádsághoz, mely a világ minden jelenségében az istennek a megnyilatkozását látja, köszöni és keresve rajtok túl a megnyilatkozást, hozzá igyekszik eljutni és fölemelkedni, hálát rebegeve ajándékaiért. — 7. sz. Gálos Rezső: *Faludi Ferenc Shakespeare-meséje*. Már Beöthy Zsolt észrevette, hogy Faludi Dardanus-a és Shakespeare Vihar-ának meséje között feltűnő rokonság van. A szerző a két mű közti tárgy-történeti kapcsolat eddig kevésbé ismert vonatkozásaira is rámutat.

Debreceni Szemle. — 1932. évf. 5. sz. Gulyás Pál: *A debreceni Ady*. Ady későbbi vulkanikus kitörését, szenvedélyeinek önkívületi lávaömlését épp a debreceni helyzete magyarázza meg. Sokáig tartó „lefojtás“ után jön a nagy robbanás. Ady mint művész Debrecenben még le volt fojtva, a lelki keret már kész, de ellenáll az Anyag, hiányzik a művészi felszabadulás. — Kiss Ernő: *A százéves magyar társadalmi regény*. Fáy András 1832-ben megjelent, Bélteki-ház című társadalmi regényének jelentőségéről. E mű értéke abban áll, hogy műfajában az első, továbbá korrajzi voltában, kitűnő emberábrázolásában s tárgyának és előadásának hamisítatlan magyarságában. — Dömötör Sándor: *Jókai adomagyűjtése*. Jókai adomagyűjtése az Üstökösön keresztül is bizonyos rendszert mutat. A magyar fajt gúnyolni sehol sem engedi. A hivatalos tekintélyt sértő adomák sem kerülhettek nyomdafesték alá. Az adoma új voltában a hatás egyik elengedhetetlen kellékét látja. — 7. sz. Gulyás József: *Kazinczy, mint gyűjtő*. Érdekes adatok Kazinczy Ferenc könyv-, kézirat- és metszet-gyűjtő hajlamáról. — Kardos Albert: *Hol is készült Csokonai sír-emléke?* A Csokonai sírja fölött emelkedő vasgúla nem a felírásszerinti Ungvárt, hanem az ungmegyei Turjaremetén készült.

Deutsch-Ungarische Heimatsblätter. — 1932. évf. 2—3. sz. Gideon Petz: *Goethes Beziehungen zu Ungarn*. Goethe magyar kapcsolatai. — Jolántha v. Pukánszky—Kádár: Goethes Dramen auf den ungarländischen Bühnen (1774—1874). Goethe drámáinak magyarországi színelőadásáról az 1774—1874. időközben. — Johann Koszó: *Goethe-Vorlesungen an den ungarischen Universitäten*. Előadások Goethéről a magyar egyetemeken. — Albert Gárdonyi: *Goethe in ungarischen Buchhandel*. Goethe a magyar könyvkereskedelemben. — Josef Trostler: *Goethe und die neuere ungarische Literatur*. Goethe és az újabb magyar irodalom viszonya. — Béla v. Pukánszky: *Balthasar Elischer und seine Goethe-Sammlung*. Elischer Boldizsár és Goethe-gyűjteménye.

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1932. évf. 3—4. sz. Hankiss János: *Prevost abbé és Magyarország*. (II.) Magyar vonatkozások a Manon Lescaut világhírű szerzőjének műveiben (folyt.). — Elek Oszkár: *Magyarország a XVI. és XVII. század francia regényeiben*. Jelentős mozzanat, hogy a humanisták dicsőítésén s a német írók lelkes szavain kívül a török-magyar harcok francia kortársainak tanuszigáltatásaira is hivatkozhatunk. — Skala István:

Adat Arany és Csokonai viszonyához. Párhuzamos idézet a Dorottyából s a Toldiból.

Erdélyi Helikon. — 1932. évf. 4. sz. *Spectator: Ambrus Zoltán.* Ambrus Zoltán két érdemét bizonyára megőrökíti az irodalomtörténet. Az egyik, hogy a francia források áramát egyenesen és tisztultan újból a magyar szellemiségbe irányította és ezzel megtörte a germán hatás kizárólagosságát. Vele kezdődik a nyugatosság újabb korszaka. Másik érdeme az új nyelvalakítás és prózai stilművészet megindítása. — Császár Károly: *Borbély István* (1886—1932). Az ő nevéhez fűződik a magyar irodalom történetének első nagyszabású erdélyi összefoglalása, mely felfogásában és kidolgozásában egyként rávall szerzőjének önálló gondolkodására és szélsőkörü olvasottságára. — Kovács László: *A Magyar Pen-klub ügye.* Milyen távoli reménytelenségbe vész a Pen-klub ideál, a nemzeti kultúrák cseréje és ölelkezése, ha az egy nyelvi és egy nemzeti életet élők között is értetlenségek, szakadozások támadnak. — 6—7. sz. Szentimrei Jenő: *Baksay Sándor* (1832—1932). Baksay íróegénység a magyar széppróza fejlődésének egyik szerves láncszeme, amely Jókait Móricz Zsigmonddal köti össze. — Laczkó Géza: *Monsieur Dodi Párisban és a Fekete kolostorban.* Megemlékezés a némrég elhunyt erdélyi íróról, Kuncz Aladarról.

Erdélyi Múzeum. — 1932. évf. 1—3. sz. Kristóf György: *Báró Eötvös József utazásai Erdélyben.* Eötvös József báró háromszor járt Erdélyben. Míg két első utazásának (1859, 1860) célja egy-egy nagy eszme (az elsőben a magyar tudományos élet, a másodikban a magyar közjogi gondolkodás egységének képviselése és terjesztése), harmadik útját a gyakorlati és alkotó politikus útjának nevezhetjük. Ami alkotásait illeti, azok az új államjogi helyzet kívánta módosított jelleggel ugyan, de ma is fennállanak, mint tanintézetek, mint a művelődésnek megannyi tűzhelyei. — Hofbauer László: *Az Erdélyi Híradó története.* (1827—1848.) Az első állandó erdélyi magyar nyelvű hírlap történetében három nagy korszakot különböztethetünk meg. Az első 1827-től 1831-ig tartott. Kezdetben a Hazai Híradó, később az Erdélyi Híradó címet viselte és Kisszántói Pethe Ferenc szerkesztésében és kiadásában jelent meg. A második korszakban (1837—1848) Méhes Sámuel volt a szerkesztő és kiadó. Ekkor (1841—3) volt munkatárs báró Kemény Zs. is. A harmadik korszakban (1848 V. 18—1848 XI. 9.) Ocsvay Ferenc volt a lap tulajdonosa és szerkesztője. Történeti szempontból azért nagyfontosságú e lap, mert Erdély legnevezetesebb alkotmányjogi harcaiban az unióért és a liberális eszmékért való küzdelemben igen nagy szerepet vitt. — Kristóf György: *Báró Eötvös József levelei gróf Mikó Imréhez (I—X.) és a Székely Néplap szerkesztőségéhez.* Levelek 1859 XI. 15—1866 VIII. 22. közti időből. — 4—6. sz. Kemény Katalin: *Erdélyi Emléktörök* (I.) Részletes tanulmány az erdélyi eredetű emlékiratokról. — Csüry Bálint: *Pápai Páriz Ferenc Faust-anekdótája.* Adatközlés. — Szabó T. Attila: *Kovácsnai (Tóth) Sándor Gyönyöseit dicsérő verse.* Adatközlés. — György Lajos: *Borbély István életrajza és irodalmi munkássága.* Rövid életrajz és teljes könyvészeti egybeállítás.

Erdélyi Tudósító. — 1932. évf. 15—16. sz. Reischel Arthur: *Sík Sándor.* Sík Sándor költői pályája szép példa arra, hogy az Istennek szentelt élet fogékony maradhat embertestvérei szenvedései iránt és orvosságot tud találni minden bajra és lelki betegségre.

Élet. — 1931. évf. 3. sz. Staud Géza: *Magyar utazók a XIX. század elején.* Régi útleírók ismertetése. — 7. sz. Alszegey Zsolt: *Tóth Kálmán.* A bajai költő egyéniségének rajza és költészetének maradandó értékei. — 8. sz. A. Zs.: *Tarcazi György.* Nekrológ. — 12. sz. Czike Gábor: *Koháry István.* A XVII. század poétájának rövid életrajza. — 13. sz. Gábrriel Asztrik: *Kocsis László lírája.* A pécsi vallásos költő misztikus világszemléletének vázolata. — 14. sz. Vas Tamás: *Egy régi költő.* Gyürky Ödön poézisének jellemzése. — 18. sz. Alszegey Zsolt: *Kazinczy Ferenc.* K. F. magyarsága és kozmopolitizmusa; a fordító, költő és nyelvújító; az agitátor, az ember. — 19. sz. Alszegey Zsolt: *A középkori szellem kifejezése.* A német képzőművészet és a magyar irodalom szellemi kapcsolata a középkorban. — D. B. *Radványi Kálmán.* A Zászlónk szerkesztőjének lelki portréja. — 23. sz. Dénes Tibor: *Prohászka, a költő.* A nagy püspök egyéniségének költői vonásai. — 25. sz. Dénes Tibor: *Gondolatok kódexirodalmunk lélektanához.* A magyar kódexek írói, műfajai, emberi ideálja, olvasóközönsége.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1932. évf. 2. sz. Horváth Cyrill: *Kódexeink skolasztikus elemei* (I.). A magyar kódexirodalom praktikus irodalom. Főcélja mindig az, hogy az embereket a katolikus valláserkölcsei tökéletesedés útján Istenhez vezérelje s alkalmasakká tegye a legfőbb lényvel való egyesülésre. A középkori magyar írók és tudósok mind ezen az alapon állnak: kövesd a lelkiismeret szavát — azaz tégy jót és kerüld a bűnt. — György Lajos: *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdotáihoz* (II.). Tömör tárgytörténeti fejtegetések a következő vezérszók szerint csoportosított adomákról: Jelbeszéd; A félszemű férj; Félig gyalog, félig lóháton; A hitszegően eltulajdonított pénz visszaszerzése; Kincs helyett követ és jó tanácsot rejtő titokzatos láda; Papírújs; Jovianianus; Pipinus; Amicus és Amelius. — Kardos Tibor: *Zrinyi a XVII. század világában.* (I.). Zrinyi Itáliában megismerte Tassót és a nyomán járó irodalmat, Marino líráját és eposzait, a nemzetközi politikát, az irodalomban is tevékenykedő szavojai dinasztia nemzetmegváltó céljait. Zrinyi, a költő, Marino szerepét szánta magának Magyarországon; amint Marino a Tyrrheni-tenger „Sirená“-ja volt, úgy akart ő az Adriai-tenger „Sirená“-ja lenni. Így is van: nemcsak lírájában honosította meg műformáit, hanem Marino töredékben maradt eposzájától, a Gerusalemme distributól nyerte a közvetlen ösztönzést a Szigeti veszedelem megírására. — Waldapfel József: *Gyöngyösi-dolgozatok.* (II. és bef. közl.). A Rózsakoszorú forrása. Égi és földi szerelem sajátosan barokk egymásbajátszása: ezt adja Gyöngyösi, a maga prófán költői gyakorlatából a latin rosariumhoz. Érdekes, hogy a stihangulat rokonsága a Rózsakoszorú és Himfy között helyenként rendkívül feltűnő. — Dézsi Lajos: *Régi magyar verseskönyvek ismertetése.* (I.) IX. A Vizeleti-kódex. Egy XVIII. századi, 94 lapra terjedő verses kézirat ismertetése. Adatközlések. — Kristóf György: *Deák Ferenc két levele gróf Mikó Imréhez a Vörösmartyárvák segélyezése érdekében.* — Rexa Dezső: *A Nemzeti Színház levelesládájából.* Levelek 1855—1861. időközéről. — Szücsi József: *Bajza József végrendelete.* — Gulyás József: *Az Attila-monda egy érdekes feldolgozása a XVIII. századból.* — Waldapfel József: *Jártas-költés válogatás.* Bartsai László ily-című, a kérők mintájául szolgáló darabjának eredetije Weickard Marianne Zsófiának Der gereizte Bräutigam-ja volt. (Frankfurt am Main, 1791.). — Hegyaljai Kiss Géza: *Toldy F. levele Kossuth L.-hoz.* — Géfin Gyula:

Bessenyei Sándor levele Szily János szombathelyi püspökhöz. — Gálos Magda: *Schiller Ráuberének egy ismeretlen régi fordítása.* A győri püspöki levéltár „Gróf Muraközi Károly vagy a Bakonyi zsványok. Magyar Játékszínhez alkalmaztatta Czillinger János Győri Megyebeli Növendék Pap. 1825“ című kézirat nem egyéb, mint a Ráubernek egy eddig ismeretlen magyar változata. — Kozocsa Sándor: *Orczy Lőrinc ismeretlen levele* (Borbély Mihálynak, 1740 febr. 10., Aszód). — U. a.: *Robinson-nyomok.* Sréter Miklós levelében (1818 jan. 17.) találjuk Robinson ismeretének első magyar nyomát.

Literatura. — 1932. évf. 4. sz. Kemény István: *Védjük Gyónit — barátaitól.* Gyóni Géza szívvel-lélekkel nyugatnak indult és első verseskönyvét, az Élet szeretőjének strófái bizonyíthatják: formában és tartalomban mennyire alkalmazkodni igyekezett a Nyugat akkori gárdájához. — Móra Ferenc: *W. A. Forsyth virága:* Önéletrajzi vonatkozású visszaemlékezés. — Tonelli Sándor: *Móra Ferenc beszél...* — Goitein György: *Móra Ferenc, a jó ember.* Adatok Móra F. írói egyénisége jellemzéséhez. („Móra elsősorban a gyermek-szeretetet hirdeti, hiszen ha minden más hiányzott is gyermekkorában, a szülői s főleg az anyai szeretetet nem nélkülözte.“) — Supka Géza: *Az eltorzított Ady.* Adatok a kiadói cenzura történetéhez. Az Athenaeum kiadásában „Ady összes versei“ címen megjelent kötetből a költő eddig ismert több verséből 23 vers (= 423 sor) kimaradt. — 6. sz. Pán Imre: *Régi magyar mecenások.* Festetics György gróf, Széchenyi Ferenc gróf, Teleki Sándor gróf, Tomori Anasztáz, Semsey Andor irodalom pártolásáról. — Feszty Árpádné: *A tanító úr félszeg szerelme.* Gárdonyi Géza egyik vágyálmának megható dokumentumai. — Supka Géza: *Szabó Dezső, szegényke.* Szigorú kritika Szabó Dezsőről, Karácsony Kolozsvárt c. új regénye alapján. — Vikár Béla: *Nevető rímek.* Vikár Béla levele a szerkesztőhöz új könyvről. — 7. sz. Feszty Árpádné: *Egy félbe-maradt szerelem.* Gárdonyi Géza ismeretlen levele egy Margit nevű tanítónőhöz.

Magyar Kultúra. — 1932. évf. 2. sz. Ijjas Antal: *Sík Sándor.* A pályakezdő S. S. megújította a katolikus költészetet akkor, mikor az ifjúság egészen elfordulni látszott a régi ideáloktól. A Fekete Kenyér Sík Sándora most is iránymutató, mint a Szembe a Nappal s a Belülvalók Mécse költője. — 4. sz. Mezey Gergely: *Egy „jezsuita-regény“ a XIX. században.* „Jókainak Péter Péter c. regénye inkább a ponyvairodalom pamfletszerű terméke, mintsem szépirodalmunknak csak legkezdetlegesebb műve is.“ — 6. sz. Ijjas Antal: *Irodalmi élet.* Ambrus Zoltán és Wolfner József nekrológja. — 8—12. sz. Ijjas Antal: *Irodalmi élet.* Szépirodalmi újdonságok összefoglaló méltatása. — 11. sz. Müller Gyula: *A költő lelki válsága a modern társadalomban.* „Az író és az irodalom válsága szubjektív lelki válság, amelynek oka abban rejlik, hogy az író elveszítette az elhivatottság igazi értelmét és célját.“

Magyar Nyelv. — 1932. évf. 3—4. sz. Gálos Rezső: *A XVIII. század első magyar leoninusai.* Az eddigi megállapítástól eltérőleg, már 1780 előtt Kalmár György Prodromusában (1770) találunk versus laudatusokat.

Magyar Paedagogia. — 1932. évf. 1—4. sz. Kemény Ferenc: *Vörösmarty Mihály százéves német-magyar nyelvtana.* Megállapítható, hogy Vörösmartynak immár százéves német-magyar nyelvtana nemcsak új oldalról mutatja be a halhatatlan költőt, hanem méltó helyet foglal el az idegen nyelvtanítás történetében is.

Néptanítók Lapja. — 1932. évf. 12. sz. Scossa Dezső: *Ami a tollban maradt.* Emlékezés Gárdonyi Gézára.

Népünk És Nyelvünk. — 1932. évf. 4—6. sz. Mészöly Gedeon: *Arany János köszöntő verse Szász Károly nevenapjára.* Adatközlés. Egy 86 soros, alkalmi tréfás vers 1852-ből.

Pannonhalmi Szemle. — 1932. évf. 2. sz. Hein Tádé: *Szederkényi Anna.* Az író műkasságának méltatása. Sz. A. komoly világnézetű elbeszélő, reflexiói finoman szöttek, meséit megbékélést árasztó szemlélődéssel mondja el.

Pásztortűz. — 1932. évf. 6. sz. Csúry Bálint: *Nyelvünk őrállója.* Megemlékezés Szarvas Gáborról, a Magyar Nyelvőr egykori szerkesztőjéről. (Arcképpel.) — Hory Etelka: *A nagyasszony.* Visszaemlékezés Gyarmathy Zsigánéra, Kalotaszeg vidéke népeletének kultuszszerű ápolójára.

Protestáns Szemle. — 1932. évf. 5. sz. S. Szabó József: *Barokkszellem és műveltség.* Az a kép, amit Szekfü a XVIII. század magyar közműveltségéről ad, egyoldalú és túlságosan színezett, tehát a valóságoknak meg nem felelő. Sajnálatos, hogy a barokkszellem ennyire elragadta s ezzel a dekadens XVIII. századot szinte megdicsőítette. — 6. sz. Gulyás Pál: *Németh László.* Az Ady-korszak démoni hadjárata és önmagát megsemmisítő elragadtatása már egy új egyensúly követelte jogát ember és természet között. A Némethmű: ennek az új egyensúlynak teherpróbája. Nála szuggesztívabb erővel senki nem hirdette a remekmű öncélúságát. — Szondy György: *A magyar ifjúsági irodalom gyermekora.* Százket évvel Comenius Orbis pictus-a után, 1771-ben jelent meg Pozsonyban Losontzi Hányoki István „A szent historiának sumnája“ stb. c. könyve, amely második kiadásától kezdve Hármaskör címet viselt. Ifjúsági irodalmunknak ez az első eredeti alkotása. Érdekes mozzanata az ifj. irodalom történetének, hogy az enyedi gimn. alsó osztályaiban a Hármaskörből tanultak, a felsőkben Robinsont fordították. Ifjúsági irodalmunk első korszaka 179 évet ölel fel. Ez idő alatt kerek száz szerző 210 munkája látott napvilágot. A munkák legnagyobb része fordítás és átdolgozás, főleg németből. Csak a szabadságharc után kezd az idegenből származott gyermek lelkében is megmagyarosodni, de teljesen önállóvá csak jó negyedszázad múlva lett. — Iványi Jenő: *Volt-e Chrysopoeus István debreceni lelkész?* Felelet: nem valószínű.

Szocializmus. — 1932. évf. 8. sz. Tieder Zsigmond: *Martinovics és a szellemtörténet.* Visszautasítja azoknak a történetíróknak felfogását, akik Martinovics Ignácot hitvány embernek és a magyarelles udvari körök fizetett bérencének tartják.

Ungarische Jahrbücher. — 1932. évf. 1—2. sz. Julius Farkas: *Deutsch-ungarische geistige Auseinandersetzung im Vormärz.* Egy fejezet Farkas Gyula: A fiatal Magyarország kora c., újabban megjelent magyar irodalomtörténeti művéből. (A magyar és német irodalom viszonyának ismertetése a XIX. század negyvenes éveiben.)

FIGYELŐ.

Elhúnytak.

BARDOS REMIG dr., pannonhalmi bencés főapát, szül. 1868 február 28-án, megh. Balatonfüreden 1932 május 12-én. 1920-ban szentelték főapáttá. Filológiai cikkei: M. Nyelvőr (1890, 1892, 1894/5, 1897, 1900), Egyet. Phil. Közl. (1893), Kath. Szemle (1900), szentbeszédei: Szent Gellért (VI—IX., XI—XVII.), Borromaeus (1914/15). — Munkája. *A magyar nyelvtisztító törekvések története*. Esztergom, 1896.

BERCZELLY JENŐ (berczeli) v. b. t. t., ny. ítélőtáblai elnök, szül. Bercelen (Nógrád vm.) 1842 ápr. 19-én, megh. u. o. 1932 júl. 9-én. Fiatalkorában szépirodalommal is foglalkozott s r. munkatársa volt a *Hölgyfutárnak*, amelybe Jenőke néven írt tárcákat, majd a *P. Hölgydivatlap* és a *Nemz. Képes Ujság* főmunkatársa (1863) volt. Önálló kötetei: *Egy nyomorult története*. Regény. Pest, 1863. — *Egy szerencsétlen család*. Beszély. Irta Hugo Károly. Ford. U. o., 1863. (2 kötet).

FAYER GYULA dr., jur. ny. országgyűlési gyorsírói tanácsos, megh. Budapesten 1932 ápr. 12-én, 76 éves korában. Mint publicista is működött és kiadta Szilágyi Dezső beszédeinek I. kötetét (Bp., 1906).

FIRBAS NANDOR ny. polg. isk. tanár, szül. Murányban (Gömör vm.) 1863 jún. 25-én, megh. Szegeden 1932 májusában. Vadászati tárcái a *Vadászlapban*, amelynek r. munkatársa volt.

GAUSS VIKTOR (hallenbergi) ny. tengerészeti akad. tanár, szül. Nagyváradon (Bihar vm.) 1858 július 27-én, megh. Fiumében 1932 május 27-én. 1884-ben a *P. Hirlap* munkatársa, 1905-ben a fiumei áll. biológiai intézet vezetője s 1908-ban az ottani tengerészeti akadémia tanára lett. Olaszból, angolból és franciából fordított regényei és tárcái, eredeti rajzai és ifj. művei *A Hét*. Budapest, Főv. Lapok, M. Génius, M. Hirl., Ország-Világ, Otthon és Az En Ujságom hasábjain. Eredeti és fordított szépirodalmi és ifj. munkái részben családi neve, részben Garády Viktor álnéven: *A sziv küzdelmei*. Irta Tarchetti Hugó. Ford. (Egyet. Regénytár, V:7.). Bp., 1889. — *A komédiásné*. Irta Contessa Lara. Ford. (Egyet. Regénytár, IX : 13). U. o. 1895. — *Bűn és büntetés*. Irta Matilde Serno. Ford. (Egyet. Regénytár, XII:5/6.). U. o., 1896. — *Hegyen-völgyön*. (Fill. Ktár, 51.) U. o., 1897. — *A piros köpönyeg*. (Fill. Ktár., 59.) U. o., 1898. — *Elhagyottan*. Irta Hector Malot. Ifj. átdolg. U. o., 1898. — *Egy leány miatt*. Irta Gerolamo Rovetta. Ford. (Egyet. Regénytár, XIII : 14/5.). U. o., 1898. — *Kerüld az asszony!* Irta Neera. Ford. (Egyet. Regénytár, XIV:4.). U. o., 1899. — *Fajankó*. (Fill. Ktár, 74/6.). U. o., 1900.

— *Sárga violák.* (Fill. Ktár, 83.). U. o., 1900. — *Adria gyöngye.* (Fill. Ktár, 92.). U. o., 1900. (2. kiadás, é. n.). — *Bürok földjén.* Ifj. elb. U. o., 1901. (2. kiadás, 1905). — *D'Arce kapitány emlékei.* Írta Giovanni Verga. Ford. (Egyet. Regénytár, XVI : 17.). U. o., 1901. — *Tengerparti séták.* U. o., 1901. (Garády néven. 2. kiadás [1908]). — *Néger királyok kincse.* Ifj. elb. angolból. U. o. (1901.). — *Hol a vitéz?* (Fill. Ktár, 108.). U. o., 1901. — *Kerek erdő.* (Fill. Ktár, 110/12., 183.). U. o., 1901/4. — *Magduska meséi.* (Fill. Ktár, 128.). U. o., 1902. — *Mi van a tengerben?* (Fill. Ktár, 150.) U. o., 1902. — *Ő nem féltékeny.* Írta Gyp. Ford. (Egyet. Regénytár, XVII:16.). U. o. 1902. — *Amit a tenger mesél.* U. o., 1903. — *Mezei séták.* U. o., 1904. — *Tengerparti képek* (M. Ktár). U. o., 1904. — *Vadászkalandok.* H. o., 1905. — *Régi dicsőségünk a tenger melléken.* (Benedek E. Kis Ktára.) U. o., 1907. — *Kis világ, nagy világ.* (Fill. Ktár, 318.). U. o., 1912. — *Cooper Fenimore világhírű regényei.* Ifj. átdolg. U. o. [1913] (5 kötet. Új kiadás [1923].) — *Elő tenger.* U. o., 1913. — *Es mégis szép ez a világ!* U. o., 1917. — *A kisasszonyka.* Írta Gerolamo Rovetta. Ford. (Athenaeum Ktár, 84.) U. o. [1921.] — *A győzedelmes asszony.* Írta Giuseppe Battici. Ford. U. o., 1922.

KATONA KLEMENTIN (Özv. Abrányi Kornélné), szül. 1858 nov. 29-én, megh. Budapesten 1932 júl. 7-én. Eredeti tárcái, franciából s angolból való fordításai különböző fővárosi lapokban. Önálló kötetei: *Földön és föld felett.* Bp., 1896. (Új kiad. Athenaeum Olvasótára, XII : 16—7. U. o., 1903.) — *Sok mindentről.* U. o., 1898. — *Elbeszélések.* U. o., 1902. — *Két pálya.* Ifj. regény. U. o., 1902. — *Négy lírikus és egyebek.* Essayk, tárcák. U. o., 1909.

KLINDA TEOFIL dr. jur. can., esztergomi kanonok, szül. Pusztapálkán (Pest vm.) 1857 márc. 13-án, megh. Esztergomban 1932 ápr. 25-én. Munkái: *Szent Család.* Imakönyv. Bp., 1893. — *Idegen világ.* Rajzok és elb. Ford. Kaposi Józseffel. U. o., 1897. — *Mult és jelen.* Rajzok és elb. Szerk. Kaposi Józseffel. U. o., 1897.

KONDOR ALFRÉD, ny. bankigazgató, szül. Fogarason 1868 máj. 8-án, megh. Stockholmban 1932 júl. 25-én. 1890—92 ben a P. Hirlap, majd a M. Hirlap közzgazd. belmunkatársa, 1893-ban a Magántisztviselők Lapja megalapítója és szerkesztője volt.

MILKÓ IZIDOR dr. jur., földbirtokos, szül. Szabadkán 1855 febr. 1-én, megh. u. o. 1932 áprilisában. Írói működését 1875-ben kezdte a Reformnál s azontúl majd minden napi- és hetilapba dolgozott, többnyire Baedeker álnéven. 1892 okt.—dec. a Bácskai Közlöny szerkesztője, utolsó éveiben a Bácsmegyei Napló munkatársa volt. Munkái: *Mindenütt és sehol.* Rajzok és tárcák. (Szépirodalmi Ktár, 2.) Bp., 1880. — *Divatok.* Beszélyek és rajzok. (Salon Ktár, 13.) U. o., 1883. — *Egy kritikus albumából.* Aforizmák. U. o., 1886. — *Római mozaik.* U. o., 1895. — *Egy carriere története és egyéb elbeszélések.* U. o. 1896. — *Mosoly.* Vidám történetek. U. o., 1897. — *Uri emberek.* U. o., 1899. — *Firenzei eset és egyéb elbeszélések.* Szabadka, 1924. — *A miniszter barátja* Mosolygó történetek. U. o., 1924. — *Spekuláné és társai.* U. o., 1924. — *Asszonyok.* Novellák és rajzok. U. o., 1924. — *Írók és könyvek.* Novellák és cikkek. U. o., 1924. — *Baedeker írásaiból.* Novellák és tárcák. U. o., 1924.

MOLNÁR GYULA dr. jur. ügyvéd, szül. Szabadkán 1857 nov. 21-én, megh. Budapesten 1932 máj. 6-án. Tárcái és versei 1879 óta jelentek meg különböző fővárosi és vidéki lapokban. 1881—1896-ig szerkesztette a Zombor

és Vidékét. Munkái: *Asszonyok bűne, férjek átka*. Regény. Zombor, 1882. (2 köt.) — *Rangkórság*. Vigj. U. o., 1884. — *Amaranth költeményei*. U. o., 1885. — *Első álmaim*. Beszélyek, rajzok. U. o., 1886. — *Drámai költemények*. U. o., 1887. — *Összes művei*. U. o., 1895. (10 köt.) — *A nagyon jó emberek*. Vigj. Bp., 1897. — *Homokzátonyok*. (Föv. Színházak Műsora, 78.) U. o., 1900. (Bemutató: Nemzeti Színház, ápr. 6.) — *Nyári zivatar*. Vigj. (Föv. Szính. Műsora, 180–81.) U. o., 1904. — *Bayard lovag*. Színmű. (Föv. Szính. Műsora, 207–8.) U. o., 1905. — *A papa leánya*. Bohózat. (Föv. Szính. Műsora, 213–214.) U. o., 1906. — *Hazug törvény*. Dráma. U. o., 1908. — Több színdarabja, amelyet részben a fővárosban, részben Zomborban mutattak be, kéziratban maradt.

NAGY LILI színésznő, megh. Budapesten 1932 aug. 13-án. Egyik színházi lap belső munkatársa volt.

PESTA FRIGYES hirlapíró, megh. Budapesten 1932 aug. 10-én.

RÉTI GYÖRGY hirlapíró, megh. Budakeszin 1932 ápr. 28-án, 21 éves korában.

RUDAS IZSÓ hirlapíró, szül. Léván 1856 máj. 1-én, megh. Budapesten 1932 ápr. 13-án. A P. Lloyd és az Egyetértés belső munkatársa, a Keleti Értesítő c. nyomatos megalapítója volt.

STETINA ILONA (özv. Sebestyén Gyuláné) ny. áll. női parisk. igazgató, szül. Nagyváradon 1855 márc. 27-én, megh. Budapesten 1932 ápr. 25-én. 1890-től 1915-ig szerkesztette a Nemzeti Nőnevelést. Minket érdeklő munkái: *Magyar olvasókönyv a polg. leányisk. I. és II. osztálya számára*. Budapest, 1891–92. (2 köt.) — *Virágregék*. (Fill. Ktár, 69.) U. o., 1899. (Többekkel.)

SZEKELY IMRE hirlapíró, megh. Debrecenben 1932 júniusában. Negyven évig működött a hirlapírói pályán. Megalapította az első nyiregyházi napilapot, a Szabolcsi Hirlapot, majd a Debreceni Ellenőr munkatársa, utóbb a Debrecen felelős szerkesztője lett. 1904-ben megalapította a 48-as Debreceni Reggeli Újságot, a világháború alatt pedig az A Hirlap c. délutáni lapot szerkesztette.

SZINI GYULA (szalóczi) író, szül. Budapesten 1876 okt. 9-én, megh. u. o. 1932 máj. 17-én este. 1901–1903 a P. Napló, majd rövid ideig a Bp. Napló belső munkatársa, azután az Újság szerződéses tárcaírója volt. Novelái főleg A Hét, M. Figyelő, M. Génius, Nyugat és Uj Idők hasábjain. Munkái: *Salome*. Irta O. Wilde. Ford. (M. Ktár, 479.) Bp., 1907. — *Trilibi*. Elbeszélések (M. Ktár, 485.) U. o., 1907. — *Lelki kalandok*. Elbeszélések. U. o., 1908. — *Tavaszbédre*. Irta Frank Wedekind. Ford. U. o., 1908. — *Egy sápadt asszony*. Reg. U. o., 1910. — *Stadiumok*. (Modern Ktár, 6.) U. o., 1910. — *Vándortáska*. (Mod. Ktár, 8.) U. o., 1911. — *Bolond könnyek*. Elbeszélések. (M. Ktár, 673.) U. o., 1912. — *Pesti konfetti*. (Nagyharang, 7.) U. o., 1913. — *A rózsaszínű hó*. Elbeszélések. (Athenaeum Ktár, 21.) U. o., 1913. — *Furcsa alakok*. (Vidám Ktár, 4.) U. o., 1913. — *Oh, azok a gyerekek*. (Vidám Ktár, 14.) U. o., 1913. — *Ütközben*. (Vidám Ktár, 17.) U. o., 1913. — *Napoleon szerelmei*. (Mod. Ktár, 396–97.) U. o., 1914. — *Profán szerelem*. Regény. U. o., 1914. — *Szerelem*. (Vidám Ktár, 19.) U. o., 1914. — *Ravasz alakok*. (Vidám Ktár, 21.) U. o., 1914. — *Tűzfészek*. Regény. (Legjobb Könyvek, 173.) U. o., 1916. — *Pára és egyéb elbeszélések*. (Tevan-Ktár, 92/3.) Békéscsaba, 1916. — *Hanna*. Elbeszélések. Bp., [1917.] — *Szivárvány*. Novellák. U. o.,

1917. — *Porcellán muzsika*. Regény. U. o., 1918. — *A smaragd és egyéb elbeszélések*. (Mod. Ktár, 576—9.) U. o., 1918. — *Az arany szemű asszony*. Írta M. Leblanc. Ford. U. o., 1918. (Új címlap kiad. 1921.) — *Diana*. Írta H. Mann. Ford. (Kultúra Regénytár, 50.) U. o., 1920. — *Péterke*. Írta A. France. Ford. (Kultúra Regénytár, 53.) U. o., 1920. — *A kis Nozière*. Írta A. France. Ford. (Kultúra Regénytár, 53.) U. o., 1920. — *Kakuk hercege*. Írta V. J. Bierbaum. Ford. (Kultúra Regénytár, 55—7.) U. o., 1920. — *Meztelen ország*. Írta P. Louys. Ford. (Kultúra Regénytár, 60.) U. o., 1920. — *Jack*. Írta A. Daudet. Ford. U. o., 1921. — *Virágfakadás*. Írta A. France. Ford. U. o., 1921. — *A bűbájos*. Regény. (Magyarország Ktára, 3.) U. o., 1921. (Új kiad. U. o., 1925.) — *Marion*. Regény. (Magyar Regényírók, 1.) U. o., 1921. — *A dérkirály leánya*. (Legjobb Könyvek, 84.) U. o., [1921.] — *Irói arcképek*. U. o., 1922. — *Modern nők*. Essayk. U. o., 1922. — *Szeretni*. Írta Géraldy. Ford. (Új termés, 8.) U. o., (1925.) — *Elbeszélések*. U. o., 1925. — *Barbara*. Regény. U. o., 1926. — *Homo doktor kísérlete*. (Színe-java, 5.) U. o., 1927. — *A három Mája*. U. o., 1927. — *Jókai*. Egy élet regénye. U. o., [1928.] — *Napoleon tüneményes élete*. (Tolnai Regénytára.) U. o., 1929. — *A bohócok*. (Tolnai Regénytára.) U. o., 1929. — Németül: *Die gelbe Kalesche*. Uebertr. v. St. J. Klein. (Magyarische Bibliothek, 1.) Berlin, 1914. Résztvevett a Gutenberg-vállalat Dumas- és Zola-sorozatának fordításában is.

SZKALOS EMIL, ev. lelkész, megh. Rozsnyón 1932 aug. 11-én. Megalapította a Rozsnyói Híradót.

VANCZAK JÁNOS, országgyűlési képviselő, volt épületlakatos, szül. Budapesten 1870-ben, megh. Pestújhelyen 1932 júl. 8-án. 1922 óta volt a nemzet-, illetve országgyűlés tagja. 1920-tól 1925-ig a Népszava főszerkesztője. Minket érdeklő munkái: *Gyakorlati szónoklattan munkások számára*. Bp., 1907. — *Vér és vas*. Versek. U. o., 1918. — *Dolgos emberek világa*. Novellák. U. o., 1920. — *Háborús emlékek*. Versek. U. o., 1920.

G. P.

Új könyvek.

Verses kötetek.

Lenkei Henrik: Isten tábora. Bp. 1931. 144 lap.
 Vikár Géla: Nevető rímek. Bp. 1932. 208 l.
 Kunszery Gyula: Vegyének és igyátok. Bp. 1932. 80 l.
 Tamás Lajos: Fonál mentén. Pozsony. 1932. 72 l.
 Gömöri József: Akik ma meghalnak. Bp. 1931. 80 l.

Elbeszélő kötetek.

Dános Árpád: Örök szomjazók. Bp. 1932. 248 lap.
 Forró Pál: Sem egymással, sem egymás nélkül. Bp. 1932. 176 l.
 Földi Mihály: Istenországa felé. Bp. 1932. 42 l.
 Laczkó Géza: Szent Iván tüze. Bp. 1932. 368 l.
 Váth János munkái. 10 kötet. Celldömölk. 1929.

- Kovách Ferenc: Felhők. Bp. 1932. 128 l.
 Fáy Ilona: Alkonyat. Bp. 184 l. Franklin.
 Falu Tamás: Öregek. Bp. 192 l. Singer és Wolfner.
 Szilárd János: Jópipák. Bp. 1932. 114 l.
 Reményi József: Élni kell! Kassa. 332 l.
 Pécsi Mária: Mezők lilioma. Bp. 1932. 192 l. Franklin.
 Szabó Dezső: Karácsony Kolozsvárt. Bp. 1932. 174 l. Káldor.

Színművek.

- Murgács Kálmán: Az utolsó tábornok. Bp. 1932. 16 l.
 Marczell Agoston: A magyar sors. Bp. 1932. 158 l.
 Marczell Agoston: Becsülettel. Bp. 1932. 174 l.

Tudományos munkák.

- A M. T. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékezés. Buday Kálmán: Lechner Károly emlékezete. — Kolozsváry Bálint: Óvári Kelemen emlékezete. — Mágócsy-Dietz Sándor: Istvánfi Gyula emlékezete. — Esterházy Miklós nádor iratai. Türkische Schriften. Bp. 1932. 504 l.
 Dénes Tibor: Kaffka Margit. Bp. 1932. 60 l.
 — —: Liezen-Mayer Sándor. Győr. 1932. 20 l.
 Jencs Árpád: Vuchetich Mátyás. (Egy régi magyar büntetőjogász.) Bp. 1932. 36 l.
 Madzsar Imre: A világtörténet korszakai. Bp. 1932. 33 l.
 Valentényi Gáspár: Didaktikai problémák. Különnyomat. 1932. 12 l.
 Kristóf György: Báró Eötvös József utazásai Erdélyben. Kolozsvár, 1932. 54 l. (Az Erdélyi Múzeumból.)
 Hofbauer László: Az Erdélyi Híradó története. Kolozsvár. 1932. 18 l. (Az Erdélyi Múzeumból.)
 Haltenberger Mihály: Rumpfungarn. Bp. 112 l.
 Oláh Gábor: Költők és írók. Debrecen. 1932. 308 l.
 Woyciechowsky József: Sipos Pál élete és matematikai munkássága. Bp. 1932. 124 l. Athenaeum.
 Moesz Gusztáv: Gárdonyi virágai és fái. Bp. 1932. 10 l. Különnyomat.
 Dékány István: A szellemtörténet történetelméleti alapon megvilágítva. Bp. 1932. 52 l. Studium.
 Woyciechowskyné Lajos Mária: A tanítóképzés újabb típusai. Bp. 1931. 24 l.
 Waldapfel Imre: Gyöngyösi-dolgozatok. Bp. 1932. 32 l. Irodalomtörténeti Füzetek. 42. sz.

Deutscher Auszug folgt in einem der nächsten Hefte.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest I, Attila-utca 1. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1932. (F.: Czakó Elemér dr.)

IRODALOMTÖRTÉNET.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, beható tájékoztatást nyújt a magyar irodalom és irodalomtörténet haladásának minden fontosabb mozzanatáról. Ára egy évre 8 pengő. Iskolák, könyvtárak, társaskörök és könyvkereskedők számára az előfizetés 16 pengő. Külföldi megrendelés egy évre 16 pengő.

A jelzett összegek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság pénztárosának, Oberle Józsefnek küldendők be postautalványon (Budapest, I, Attila-utca 1.), vagy a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 30.309. számú postatakarékpénztári csekkszámlájára fizetendők be.

A társasági ügyeket Alszeghy Zsolt titkár intézi (Budapest, II., Hattyú-utca 7.).

Az ismertetésre szánt könyvek és folyóiratok Pintér Jenő szerkesztő címére küldendők (Budapest, I., Attila-utca 1.).

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő, Budapest, I., Attila-utca 1. 17.633. — K. M. Egyetemi Nyomda, Budapest, 1932. (F.: Czakó Elemér dr.)

Societas Historiae Hungaricae Litterariae.

Societas Historiae Hungaricae Litterariae anno 1911. ad excolendam historiam rei litterariae Hungaricae coaluit. Praeses societatis: Ladislaus Négyesy. Vicepraesides Ludovicus Dézsi, Julius Vizota, Carolus Szász, Irenaeus Zoltvány. Ab epistulis: Zoltanus Alszeghy. Moderator ephemeridis societatis: Eugenius Pintér. Actuarius: Fridericus Brisits. Arcarius: Josephus Oberle.

Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte.

Die Ungarische Gesellschaft für Literaturgeschichte wurde im Jahre 1911 zur Pflege der ungarischen Literaturgeschichte gegründet. Vorsitzender: Ladislaus Négyesy. Stellvertretende Vorsitzende: Ludwig Dézsi, Julius Vizota, Karl Szász, Irenaeus Zoltvány. Sekretär: Zoltán Alszeghy. Herausgeber der Zeitschrift der Gesellschaft: Eugen Pintér. Schriftführer: Friedrich Brisits. Kassenverwalter: Josef Oberle.

Historia Litterarum.

Commentarii Societatis Historiae Hungaricae Litterariae.
Moderator: Eugenius Pintér, sodalis Academiae Scientiarum Hungaricae.
Fasciculus XXI. 1932.

Argumentum :

Dissertationes. — Conspectus librorum 1932. editorum. — Conspectus ephemeridum. — Breves notitiae. — Scriptores emortui. — Miscellanea. — Libri novi.

Literaturgeschichte.

Zeitschrift der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte.
Herausgegeben von Eugen Pintér, Mitglied der Ung. Akademie der Wissenschaften. XXI. Jahrgang. 1932.

Inhalt :

Artikel. — Zusammenfassende Übersicht der im Jahre 1932 erschienenen Bücher. — Zeitschriftenrundschau. — Kurze Notizen. — Verstorbene Schriftsteller. — Vermischtes. — Neue Bücher.